

1.01 Izvirni znanstveni članek

UDK 82-94:929Repnik O.
908(497.4Polzela)"19"

Prejeto: 1. 6. 2017

Blaž Podpečandr., samozaposlen v kulturi, Parižlje 37, SI-3314 Braslovče
E-pošta: blaz.podpecan@gmail.com

Spominsko gradivo Olge Repnik kot vir za zgodovino Polzele z okolico v prvi polovici 20. stoletja

IZVLEČEK

Članek predstavlja spominsko gradivo Olge Repnik (1906–2000) s Polzele v obliki spominskih zapisov. Obsežno gradivo je kritično soočeno s podatki iz sočasnih časopisnih in drugih tiskanih virov, s spoznanji strokovne literature različnih ved ter z listinskim in fotografskim gradivom iz arhivov družin Repnik in Polanc. Spominsko gradivo Olge Repnik je pomemben vir za poznavanje značilnosti življenja na Polzeli v prvi polovici 20. stoletja.

KLJUČNE BESEDE

Olga Repnik, Polzela, spomini, 20. stoletje, domoznanstvo

ABSTRACT

MEMORIAL MATERIALS OF OLGA REPNIK AS A SOURCE FOR THE HISTORY OF POLZELA AND ITS SURROUNDINGS IN THE FIRST HALF OF THE TWENTIETH CENTURY

The article presents the memorial records of Olga Repnik (1906–2000) from Polzela. The extensive materials are critically confronted with data obtained from contemporary newspaper and other printed sources, findings obtained from scholarly literature of various scientific disciplines, as well with document and photographic materials from the Repnik and Polanc family archives. The memorial materials of Olga Repnik provide an important source for understanding the characteristics of the life in Polzela during the first half of the twentieth century.

KEY WORDS

Olga Repnik, Polzela, memoirs, twentieth century, local studies

Uvod

Avtor članka sem med letoma 1992 in 1999 zapisal Spomine in številne spominske utrinke Olge Repnik (1906–2000) s Polzele. »Teta Olga«, pod tem imenom so jo poznale generacije Polzelanov, je bila znana polzelska osebnost, četudi ni imela visoke izobrazbe ali vidnih družbenih funkcij. Na Polzeli so jo poznali kot odlično šiviljo ter voditeljico šiviljskih tečajev, ki se je v prostem času udeleževala tudi na kulturnem področju. Iz avtorjevih pogovorov z njenimi učenkami ter z drugimi starejšimi domačini je bilo mogoče razbrati, da so jo spoštovali tudi zaradi njenih osebnostnih lastnosti.

Gradivo obsega več sklopov in posameznih zapisov, med katerimi izstopajo trije sklopi. V prvem, najprej zapisanem sklopu sem zapisoval različne spominske utrinke ne glede na vsebino ali kronološko zaporedje.¹ Spominski utrinki so zapisani na način odgovorov na vprašanja, ki so (predvsem) stimulativne narave in služijo tematski usmeritvi »tete Olge« v spominsko podrobnost. Že za zapise v tem sklopu (z izjemo najzgodnejših) velja, da so zapisani tako, kot so bili povedani, tj. v srednjesavinjskem narečju. Omenjeni zapisi so bili osnova za zapis spominov v kronološkem zaporedju (v nadaljevanju Spomini). Pri pisanju Spominov sem ohranil obliko stimulativnih vprašanj in odgovorov. Po koncu zapisa osebnih spominov sem nadaljeval z zapisovanjem različnih tematskih sklopov, ki se nanašajo predvsem na ljudske običaje in tradicionalno kulturo na območju Polzele oz. Spodnje Savinjske doline.² Tretji pomembnejši sklop predstavljajo rokopisni zapiski, kamor sem že v času pisanja Spominov priložnostno zapisoval posamezne spominske utrinke, ki jih do takrat še nisem zapisal in sem jih od »tete Olge« slišal sproti ali pa jih iz različnih razlogov nisem uvrstil v Spomine.³

Spominsko gradivo Olge Repnik (v celoti ali v obliki izbora posameznih zapisov) zaenkrat še ni bilo objavljeno. Nekaj zapisov, ki jih je bilo mogoče opredeliti kot ljudsko pripovedništvo, sem uvrstil v zbirko ljudskih pripovedi iz Spodnje Savinjske doline.⁴ Med letoma 2014 in 2017 pa sem za revijo *Polzelan* (rubrika Kulturnozgodovinski utrinki) pripravil več prispevkov o preteklosti Polzele z okolico.⁵ Kot glav-

ni vir sem uporabil omenjeno spominsko gradivo, ki sem ga dopolnil s strokovnimi spoznanji različnih ved, s podatki iz sočasnih časopisov ter s pričevanji drugih starejših domačinov.

Posebna vrednost spominskega gradiva Olge Repnik je v tem, da je velik del predstavljenih informacij mogoče soočiti z izvirnim listinskim gradivom iz ohranjene zapuščine. K temu je treba dodati še obsežen zbir fotografij, kjer je »teta Olga« na svojo prošnjo za vsako fotografijo navedla kontekst ter vse njej znane osebe.

Neurejenost (v digitalno obliko je bil pretvorjen zgolj osebni del Spominov) ter hramba v zasebni lasti zaenkrat še ne omogočata pravega ovrednotenja gradiva. Avtor članka se zavedam, da tega tudi v tem prispevku ni mogoče storiti. Zato sem se v članku osredinil na tri tematska področja: odsev dogajanja na Polzeli z okolico (prva polovica 20. stoletja) v življenju in delu Olge Repnik; spominsko gradivo kot vir etnoloških podatkov; omembe znanih osebnosti in lokalnih zgodovinskih dogodkov.

Odsev dogajanja na Polzeli z okolico (prva polovica 20. stoletja) v življenju in delu Olge Repnik

Olga Repnik se je rodila 11. januarja 1906 na Polzeli.⁶ Za tisti čas in podeželsko okolje neobičajno ime naj bi ji izbral kasnejši mož njene sestre Franciške, Franc Ferlež.⁷ Olga je bila najmlajša od 10 otrok staršev Franca (1858–1938) in Franciške (1864–1945) Repnik, roj. Acman.⁸

min na 100-letnico začetka prve svetovne vojne, str. 31–32; Podpečan, Vid Červinka, dr. med., str. 32–33; Podpečan, Od kaplanije, vrtca in pošte do pekarnice, str. 32–34; Podpečan, Privatna nemška šola na Polzeli, str. 31–32; Podpečan, Požar na Gori Oljki leta 1932, str. 31–32; Podpečan, Duhovnik Franc Kač, str. 30–31; Podpečan, Ljudska šola na Polzeli pred sto leti, str. 31–32; Podpečan, Dvorec Novi Klošter in družina Parin, str. 31–32; Podpečan, Nastanek in razvoj pokopališča na Polzeli, str. 34–35; Podpečan, Zimska praznovanja pred 100 leti, str. 36–37; Podpečan, Relikvije sv. Teodorja, str. 42–44; Podpečan, Prva svetovna vojna: pogled iz zaledja, str. 48–50; Podpečan, Nekaj spominov na polzelsko pošto v preteklosti, str. 40–42; Podpečan, Šiviljski in kuharski tečaji na Polzeli, str. 46–48.

⁶ Krstitelj, takratni polzelski župnik Atteneder, je ob krstu zahteval, da k imenu dodajo še ime krščanske svetnice. – Olga Elizabeta, rojena 11. januarja 1906 na Polzeli 73, krščena 14. januarja istega leta. Starši: Franc Repnik, posestnik; Franciška, roj. Acman. Botri: Gregor Acman, čevlj.[arski] mojster; Antonija Sternad, tovarn.[iška] delavka, žena. Krstitelj: Josip Atteneder, župnik. Babica: Marija Šporn, neizpraš.[ana]. Vir: Krstni list, Župni urad Polzela, dne 7. julija 1924.

⁷ Franc Ferlež in Franciška Repnik sta se poročila 3. februarja 1907 na Polzeli. Vir: Heiratsurkunde Nr. VIII/53, Heilenstein, den 1. September 1944.

⁸ Otroci: Franciška (»Fani«), por. Ferlež (1886–1908); Marija (»Mici«) (1887–1971); Franc (»Francl«) (1889–1959); Angela, por. Riesenfellner (1891–1977); Katarina (»Kati«), por. Sever (1892–1960); Ivan (»Hanzi«) (1894–1977); Konrad (1897–1960); Albert (1899–1997); Ana, por. Kronovšek (1903–1978) in Olga (1906–2000). – Ob navedbi imen Ol-

¹ Sklop obsega 171 tipkanih strani (format A4) z oznakami 1–84. Nekateri dogodki so opisani večkrat, in sicer zato, ker se mi je kasneje zdelo, da sem dogodek prvič opisal premalo podrobno oz. ga je »teta Olga« kasneje povedala podrobneje.

² Zapis prvega poglavja Spominov nosi datum 15. 5. 1994. Rokopis obsega 100 tipkanih strani (format A4), vsebina pa je razdeljena na 16 poglavij. T. i. etnološki del Spominov obsega 26 strani.

³ V zvezku s tridimi platnicami (format A4) je popisanih 75 strani, od tega 63 strani izvirnih spominskih utrinkov. Preostali del rokopisa predstavljajo vnaprej pripravljena vprašanja za poglavja iz Spominov, navedbe starih hišnih imen ipd.

⁴ Gl. Podpečan, *Tēdi ni blo tek ko dôns*. V zbirki je 13 ljudskih pripovedi, ki jih je povedala Olga Repnik.

⁵ Podpečan, Družina Pongratz, str. 25–28; Podpečan, Spo-

Oče Franc je bil rojen v Glinjah pri Cerkljah na Gorenjskem.⁹ Izučil se je za mlinarja in žagarja.¹⁰ Zdi se, da se je večji del družine Repnik iz Kranjske na Štajersko preselil razmeroma zgodaj, morda celo naenkrat.¹¹ Brat Anton (»Tona«) si je družino ustvaril v Parižljah pri Braslovčah, sestra Ivana (»Johana«, por. Schwarz)¹² v Šoštanjju, sestra Alojzija (»Lojza«, por. Goričnik) pa v Rečici ob Paki.

Mati Frančiška je bila rojena v družini šoštanjskega posestnika Acmana.¹³ Njen oče je po pripovedovanju umrl v času velike poplave v Šoštanjju.¹⁴ Ker je Frančiška kmalu zatem izgubila tudi mater, ji je v obdobju odrasčanja pomagala teta Katarina Mak (»Kati teta«).¹⁵

Franc Repnik in Frančiška Acman sta se verjetno spoznala v Šoštanjju ali okolici.¹⁶ Poročila sta se leta 1885 v Šoštanjju.¹⁷ Po poroki sta živela na območju takratne Občine Nazarje, kjer je imel Franc prijavljeno stalno bivališče. Tam se je zakoncema rodil naj-

ginih bratov in sester v oklepaju navajamo klicna imena, ki se pojavljajo v spominskem gradivu. Enako velja za vsa ostala osebna imena v gradivu.

- ⁹ Franc Repnik, rojen 26. novembra 1858 v Glinjah št. 1, krščen istega dne. Starši: Andrej Repnik, gostaç; Mariana Janežič, žena. Botri: Andrej Ajdovec, bajtar; Urša Ahčin, grunt. [arjeva] žena. Krstil: Janez Puhar, kaplan. Vir: Rojstni in krstni list, Farni urad v Cerkljah, dne 8. aprila 1885.
- ¹⁰ V delovni knjižici (Arbeitsbuch) Franca Repnika zapis dovoljenja kamniškega (Stein) okrajnega glavarstva za potovanje in iskanje dela znotraj avstro-ogrske monarhije z dne 29. 12. 1883. Vir: Arbeitsbuch, št. 6467, str. 7.
- ¹¹ Franc Repnik je imel ob poroki stalno prebivališče prijavljeno v Nazarjah. Gl. op. 17.
- ¹² Njen mož je bil Franc Schwarz, sicer mali bratranec Frančiške Repnik (roj. Acman), čevljarški mojster v Šoštanjju (gl. op. 13). Z Ivano Repnik se je poročil kot vdovec; otrok nista imela. Po njeni smrti se je ponovno poročil, in sicer s šoštanjsko hotelirko Marijo Vasle, staro materjo (po materini strani) pesnika Karla Destovnika – Kajuha (gl. Cesar, *Kajuh*, str. 66, str. 11 sl.).
- ¹³ Frančiška Acman, rojena 28. novembra 1864 v trgu Šoštanj št. 67, krščena 29. novembra istega leta. Starši: Gregor Acman; Lucija Mak. Botri: Janez Dvornik, kmet; Antonija Dvornik, kmetica. Krstil: Jož. [e] Masten, kaplan. Vir: Krstno spričevalo, Sv. Mihael pri Šoštanjju, dne 13. 2. 1941. – Na rokopisnem izpisku iz maticne knjige župnije Šoštanj, ki so ga Repnikovi pridobili v času druge svetovne vojne, piše, da sta bila starša Frančiške Acman Gregor (roj. 1820) in Lucija Acman, roj. Mak (roj. 1830). Starša Gregorja Acmana sta bila Johann (Janez) Acman in Barbara, roj. Hribernik; starša Lucije Mak pa Štefan Mak in Marija, roj. Schwarz.
- ¹⁴ Zakonca Woschnagg sta dala v 80. letih 19. stoletja v spomin na poplavo v Šoštanjju postaviti kamnito stebrno znamenje s soho Marije Rožensvenke (EŠD 27613). Znamenje je prvotno stalo sredi trga, na mestu nivoja vode ob poplavi (*Register nepremične kulturne dediščine*, 2017).
- ¹⁵ Frančiškin stari oče Štefan Mak je leta 1820 omenjen kot kovač v Šoštanjju. Leta 1860 je obrt prevzela njegova hčerka Katarina (Orožen, *Zgodovina obrti v Celju*, str. 140).
- ¹⁶ Franc Repnik je ob poroki stanoval v Topolšici, kjer je bil zaposlen kot mlinar. Gl. op. 17.
- ¹⁷ Izpisek poročnega lista navaja sledeče podatke o ženinu in nevesti: »Franz/ Repnik/ Müller aus/ der Pfarre/ Nazareth / wohn/ haft in Topol /šica HNr. 31« in »Franciska/ Acman/ Ihnwohnerstochter/ aus Schönstein/ HNr. 67.« Vir: Trauungs=schein/ Poročni list, Pfarramt/ Župnijski urad St. Michael bei Schönstein, 23. März 1890.

starejši otrok, hči Frančiška, verjetno pa tudi mlajši otroci – Marija, Franc in Angela.¹⁸ Družina Repnik se je v Spodnjo Savinjsko dolino preselila najkasneje leta 1892, ko je Franc najel mlin v takratni Občini Polzela.¹⁹ Repnikovi so najprej stanovali v eni od starejših hiš na Polzeli.²⁰

Konec 19. stoletja so začeli parcelirati nekdanjo polzelsko gmajno med Savinjo in Strugo.²¹ Zemlja na Gmajni²² je bila večinoma nerodovitna, pač pa je bilo območje privlačno za naselitev zaradi bližine železniške postaje ob progi Celje–Velenje.²³ Eden zgodnejših naseljencev na Gmajni je bil mizarški mojster Anton Čmak iz Preserij, pri katerem so Repnikovi stanovali nekaj let pred gradnjo lastne hiše.²⁴

Repnikovi so parcelo za gradnjo hiše kupili od podvinskega kmeta Mihaela Žolnirja, p. d. Grčina.²⁵ Že pred začetkom gradnje se je oče Franc zaposlil na žagi na Polzeli.²⁶ Proizvodni obrat, ki sta ga takrat sestavljali dve žagi (na breški gmajni

¹⁸ Frančiška (Franziska) Repnik, roj. 22. februarja 1886 v Nazarjah v Savinjski dolini (Nazareth in Sanntal). Vir: Heiratsurkunde Nr. VIII/53, Heilenstein, den 1. September 1944.

¹⁹ V delovni knjižici Franca Repnika (gl. op. 10) zapis »Kot mlinski najemnik oglašen 1./5. 1892« ter žig občinskega urada Polzela v Savinjski dolini. Vir: Arbeitsbuch, št. 6467, str. 36–37.

²⁰ V izpisku rojstnega lista (Geburtsurkunde) za Ivana (Johann) Repnika je navedeno, da je bil rojen 6. maja na Polzeli (Heilenstein) št. 11. Vir: Geburtsurkunde Nr. VI/149, Heilenstein, den 1. September 1944.

²¹ Janko Orožen navaja, da sta bili dve delitvi polzelske gmajne, od katerih je morala biti prva sredi 90. let 19. stoletja, vendar ni o njej nič zapisanega. Navaja tudi, da so imeli posamezniki na gmajni manjše njive že pred delitvijo (Orožen, Gmajne, str. 181).

²² *Krajevni leksikon* pri opisu kraja Polzela med deli kraja omenja Gmajno ali Novo Polzelo. Opredeljuje jo kot območje med železnico in Strugo na nekdanjem gmajniškem svetu, ki je segalo do Savinje in je doživelo največji vzpon po drugi svetovni vojni (gl. *Krajevni leksikon*, str. 517).

²³ Železniška proga Celje–Velenje (t. i. savinjska železnica) s postajo na Polzeli je bila odprta 27. decembra 1891 (Vrečer, *Savinjska dolina*, str. 261).

²⁴ Hiša (EŠD 24811) je imela na portalu inicialki A. M. in letnico 1894 (*Register nepremične kulturne dediščine*, 2017). Pri zadnji obnovi zunanjsčine je bil napis prekrit in danes ni viden.

²⁵ Kupna pogodba ni ohranjena. V zapsučini je dokument Baubewilligung am Frau Franziska Repnik/ Hausfrau/ in Heilenstein. Dovoljenje je izdal Občinski urad na Polzeli (Gemeinde zuständig Heilenstein, am 28. Juli 1896). Na dokumentu je žig Občinskega urada Polzela v Savinjski dolini. – Hiša s prvotno hišno številko Polzela 73 je v register nepremične kulturne dediščine vpisana pod evidenčno številko (EŠD) 24809 (*Register nepremične kulturne dediščine*, 2017).

²⁶ V delovni knjižici Franca Repnika (gl. op. 10) je vtisnjen žig podjetja »William Prym/ Heilenstein bei Cilli/ Steiermark« ter navedba datuma nastopa službe (Tag des Eintrittes in die Arbeit): »1/6/1892« (zgoraj) in »1/3/1897« (spodaj). Medtem ko je drugi datum bržkone povezan s spremembo lastništva tovarne (Lauterbach → Prymm), navedba prvega datuma ni povsem jasna. Maja 1892 je bil Repnik na Polzeli prijavljen kot mlinski najemnik (gl. op. 19), zato se zdi precej neverjetno, da bi mesec dni kasneje že nastopil delo na žagi. Ker sta datuma v delovni knjižici napisana z isto roko in skoraj gotovo istočasno, pri navedbi prvega datuma ne izključujemo pomote. Vir: Arbeitsbuch, št. 6467, str. 38.

Repnikove hčerke pred domačo hišo na Polzeli leta 1909. Stoji (verjetno) Katarina, sedijo (od leve proti desni) Olga, Ana in Marija, ki v naročju drži Gizelo Ferlež. Pod fotografijo napis »Anna 6 Jahre alt/ Olga 3 (naknadno napačno popravljen v »4«, op. avt.). [Jahre alt]/ Gisi 9 Monaten alt/ 1909«.

in na Polzeli) na Strugi, je leta 1896 takratni lastnik Edvard Lauterbach preoblikoval v tovarno meril.²⁷ Že naslednje leto je podjetje kupil William Prymm.²⁸ Tovarna je leta 1900 iz nepojasnjenih vzrokov pogorela, a jo je Prymm obnovil in razširil.²⁹ Franc Repnik, ki je bil vsaj za časa Prymmovega lastništva v tovarni zaposlen kot mojster (Werkmeister), je sodeloval pri odstranjevanju ruševin zgorelega objekta.

Redni dohodek in razmeroma dobra plača sta očetu Francu omogočila, da je začel kupovati kmetijske

parcele, njive in travnike, iz katerih je sčasoma nastalo manjše posestvo.³⁰ Zadnje kmetijske parcele je kupil po prvi svetovni vojni, ko je bil zaposlen kot mlinar.

Tovarna meril je potrebovala delovno silo, ki je je na Polzeli primanjkovalo. Delavce so začeli privablja-ti s širšega območja monarhije, čemur je sledilo množično zaposlovanje.³¹ Za delavce, ki niso bili domačini, so uredili samski dom. Tovarniški inženirji, ki so imeli Franca za sposobnega delavca, so njegovo ženo Franciško pregovorili, da je prevzela vodenje menze samskega doma. Ker sta bila tako oba starša po cele dneve v tovarni, je skrb za mlajše Repnikove otroke prevzela hči Marija (»Mici«). Olga je bila kot otrok z mamo večkrat v menzi samskega doma, stavbe, ki je bila med uslužbenci znana pod imenom »Dritte Werk«.³² Dom je bil razdeljen na ženski (Mädchenheim) in moški (Bubenheim oz. Burschenheim) del. V pritličju stavbe sta bili tovarniška kantina in večja soba, kjer so delavci občasno prirejali zabave.³³

Vodilni strokovni kader in uradništvo tovarne so bili v večini nemško govoreči prišelci, ki so na Polzeli odločilno posegli v nacionalno-politične boje v južnem delu takratne dežele Štajerske. Nemško govoreče uradništvo se je začelo na Polzeli stalno naseljevati.³⁴ Priseljenci so hiše zidali predvsem na Gmajni. V neposredni sosesčini Repnikovih si je vilo postavil Ferdinand Edlhofer, ki ga takratno slovensko časopisje označuje za enega glavnih protagonistov polzelskega nemštva.³⁵ Leta 1910 je bil vpliv

³⁰ Ohranjene so naslednje kupne pogodbe: 1) med Janezom in Jozefo Kronovšek (Parižlje 22) ter Francisko Repnik (Polzela 73) (Zemljiškoknjižni urad c. k. okrajne sodnije Vransko, dne 23. februarja [19]05); 2) med Antonom Terglavom (Polzela 18) in Francisko Repnik (Polzela 73) (Vransko, 26. maja 1907); 3) med Antonom in Elizabeto Terglav (Polzela 18) ter Francem in Franciško Repnik (Polzela 73) (Vransko, dne 25. februarja 1918); 4) med Leopoldom Kosmeljem (Polzela 21) ter Francem in Franciško Repnik (Polzela 73) (Vransko, 10. marca 1920); 5) med Leopoldom in Angelo Kosmelj (Graj-ska vas 13) ter Francem in Franciško Repnik (Polzela 73) (Vransko, 12. avgusta 1920).

³¹ Prymmova tovarna je leta 1899 zaposlovala 64 delavcev, leta 1907 320, leta 1911 zgolj 30, leta 1912 100, leta 1913 60, leta 1914 (tik pred začetkom prve svetovne vojne) pa le še 54 (Lajh, Utrinki, str. 83).

³² Tretji obrat (iz nem) – verjetno v povezavi s »prvim« in »drugim« obratom (t. i. »zgorjnjo« in »spodnjo« tovarno) Prymmove tovarne.

³³ Olga v Spominih opisuje, kako je bila kot predšolski otrok s starši prisotna na eni od zabav, ki so jo delavci priredili za rojstni dan enega od inženirjev. Inženirja so metali v zrak in pri tem peli zdravico Hoch soll er leben. Tradicionalna nemška rojstnodnevna zdravica neznanega avtorja je bila prvič objavljena (melodija z besedilom) v pesmarici PAN – Ein lustiges Liederbuch für Gymnasiasten mit den Singweisen (1877) (Fuld, The Book, str. 273).

³⁴ Polzelska župnijska kronika navaja, da je bilo leta 1911 med 1756 krajani 89 Nemcev, torej dobrih pet odstotkov prebivalstva (Vybihal, Iz župnijske kronike, str. 353).

³⁵ Npr. Domovina, 30. 8. 1904, str. 400, »Celjske in štajerske novice: Polzela«. Hišo je leta 1913 kupil zdravnik Vid Červinka, od njega pa njegov naslednik Pavel Voušek. Ker je bila hiša dolgo v lasti zdravnikov, je bila na Polzeli znana pod imenom »zdravniška vila« (Podpečan, Vid Červinka, str. 32).

²⁷ Orožen, Kratka zgodovina, str. 227.

²⁸ Prav tam. Prymm je imel istovrstno tovarno v Weissenbachu v Dunajskem Novem mestu. Olgin brat Franc, ki se je v Prymmovi tovarni izučil za ključavničarja, je za nekaj let odšel delat v tovarno v Weissenbachu, kjer je ob delu končal večerno tehniško šolo. Prav tako v tovarni izučeni finostrugar, brat Ivan, pa je za nekaj let odšel delat v tovarno v mestu Lauchhammer. Mlajša brata (Konrad in Albert) sta v Prymmovi tovarni opravljala počitniško delo, o čemer mi je Albert Repnik pripovedoval 22. aprila 1995.

²⁹ Orožen, Kratka zgodovina, str. 227.

nemštva že tako močan, da so na Polzeli ustanovili lokalno podružnico društva Schulverein, izhodišče za odprtje nemške šole.³⁶ Agitacija za nemško šolo se je sicer začela že pred ustanovitvijo Schulvereinove podružnice in je močno odmevala v takratnem štajerskem lokalnem časopisju.³⁷ Istega leta, ko je bila ustanovljena podružnica, je centrala društva Schulverein na Dunaju odobrila gradnjo in odprtje enorazredne zasebne šole na Polzeli.³⁸ Prvi vodja šole, ki je naslednje leto postala dvorazredna, je bil učitelj Engelbert Goltschnigg.³⁹ Zaposlitev očeta v tovarni ter bližina šolske zgradbe sta bila zadostna razloga, da so Repnikovi najmlajše tri otroke vpisali v nemško šolo.⁴⁰

Bržkone je bila Olga zadnja živeča učenka Schulvereinove šole na Polzeli, njeni spomini pa so edino znano pričevanje o tamkajšnjem pouku in obšolskih dejavnostih. V prvem razredu jo je učil Engelbert Goltschnigg, v drugem pa kasnejši vodja šole, učitelj Petschauer, ki ji je ob koncu leta tudi izročil nagrado – knjigo s posvetilom. Olga v Spomilih poudarja neverjeten trud učiteljev, da bi se učenci v šoli čim bolje počutili. Za šolarje so denimo organizirali brezplačen izlet na grad Žovnek, pred božičnimi prazniki pa so jim priredili praznovanje z obdarovanjem (Christbaumfeier) v gostilni pri Jelenu.⁴¹ Omenjena gostilna na Gmajni je sicer veljala za zbirališče lokalnega nemštva oz. nemčurstva.⁴²

Najstarejša Olgina sestra Frančiška (»Fani«) se je leta 1907 poročila s Francem Ferležem, ključavničarjem v Prymmovi tovarni.⁴³ Naslednje leto se jima je rodila hči Gizela (por. Polanc). »Fani« je po porodu zbolela za pljučnico in umrla, Ferlež pa se je kmalu po njeni smrti ponovno poročil. Zaradi nestrinjanja z novo poroko so skrbništvo nad otrokom prevzeli stari starši – Repnikovi. Ker je bila Gizela le dve leti mlajša od Olge, se v otroških letih kljub različnemu

priimku nista zavedali, da nista sestri. Olga in Gizela (stara 5 let) sta začeli skupaj obiskovati Schulvereinovo šolo. Skupaj sta se tudi igrali z otroki z Gmajne, med katerimi posebej omenjamo otroke zdravnika Vida Červinka, ki je stanoval v neposredni bližini Repnikovih.⁴⁴ K Červinkovim je pogosto hodila na obisk zdravnikova sestra Ruženka, po poklicu učiteljica ročnih del, ki je otroke z Gmajne učila češke plese in pesmi.⁴⁵ S Červinkovimi otroki, še posebej z vrstnico Ružo (por. Trauber), je Olga prijateljske stike ohranila tudi po letu 1935, ko se je družina Červinka odselila s Polzele.

Ker je bila Schulvereinova šola ob izbruhu prve svetovne vojne razpuščena, se je morala Olga prešolati na polzelsko ljudsko šolo.⁴⁶ Od leta 1906 je bila šola petrazrednica.⁴⁷ V tem obdobju jo je vodil dolgoletni nadučitelj Anton Farčnik, ki je obenem učil drugi razred.⁴⁸ Olga je hotela, da jo vpišejo v drugi razred, saj ni obvladala pisne slovensčine. Toda učiteljica tretjega razreda, Marija Loparnik, je še isti dan ponjo poslala učenko Heleno Cizej, naj jo pripelje v tretji razred.⁴⁹ Olga in Helena (»Leni«) sta sedeli v isti klopi in sklenili prijateljstvo za vse življenje.⁵⁰ Olga v Spomilih navaja tudi večino ostalih sošolk in sošolcev.⁵¹ Kljub začetnemu neznanju slovenske slovnice je brez težav izdelala tretji razred. V četrtem razredu jo je učila Ivana Samobor.⁵² Olga je sicer

³⁶ Gl. *Narodni list*, 19. 5. 1910, str. 4, »Celjski okraj: Na Polzeli«. – Več o Schulvereinovi šoli na Polzeli gl. Podpečan, *Privatna nemška*, str. 31–32 (gl. tudi tam navedeno literaturo).

³⁷ Gl. npr. *Štajerc*, 15. 4. 1906, »Dopisi iz Štajerskega: Iz Polzele v Savinski dolini«; str. 2–3; *Domovina*, 21. 1. 1907, str. 3, »Slovenske novice: Štajersko: Nemška šola na – Polzeli!«.

³⁸ *Deutsche Wacht*, 16. 11. 1910, str. 3, »Politischer Rundschau: Inland: Von Landesschulrate«.

³⁹ Gl. *Štajerc*, 30. 7. 1911, str. 3, »Iz Spodnje – Štajerskega: Iz Polzele (Heilenstein)«.

⁴⁰ Podpečan, *Privatna nemška šola*, str. 32. – V zapuščini je zaključno spričevalo (Entlassungszeugnis) Alberta Repnika z oznako »Zweiklassige Privatvolksschule in Heilenstein«. Spričevalo je datirano z dne 28. 2. 1913.

⁴¹ Poročilo z opisom omenjenega praznovanja v Schulvereinovi šoli na Polzeli leta 1911 prinaša *Die Südmark*, priloga časopisa *Deutsche Wacht*. Gl. *Die Südmark*, 23. 12. 1911, str. 5, »Aus Stadt und Land: Heilenstein«.

⁴² Gl. npr. *Slovenski gospodar*, 8. 3. 1906, str. 5, »Slovenska Polzela«.

⁴³ Gl. op. 7. Franz Ferlež (Ferlesch) se je rodil leta 1882 v Ljutomeru. Starša: tovarniški delavec (Fabriksarbeiter) Vincenc Ferlež (Vincenz Ferlesch) in Helena (Helene), roj. Reuter. Vir: Heiratsurkunde Nr. VIII/53, Heilenstein, den 1. September 1944.

⁴⁴ Prvi zdravnik na Polzeli. Priselil se je iz Braslovč, kjer je poklicno deloval med letoma 1904 in 1913 (Kralj, *Braslovče*, str. 173). Červinkov prihod na Polzelo je odločilno vplival na razvoj polzelskega zdravstva. Več o Červinku gl. Podpečan, *Vid Červinka*, str. 32–33, sl. (gl. tudi tam navedeno literaturo). Červinkovi otroci so bili Milan Žiga (»Mundi«); Ana (»Ani«), por. Cizej; Venčeslav (»Veno«) in Ruža, por. Trauber. Tudi Milan (1902–1946) je postal zdravnik. Pred drugo svetovno vojno je bil primarij in ravnatelj banovinske ženske bolnice v Novem mestu ter strokovni pisec (*Spominski almanah*, str. 276, 33 sl.). Med drugo svetovno vojno je deloval kot partizanski zdravnik v XIV. diviziji (Zdolšek, *Partizanske bolnišnice*, str. 29). V spominskih zapisih na partizanska leta ga omenja tudi politični komisar divizije, pisatelj Matevž Hace (gl. Hace, *Tretji zvezek*, str. 36–38).

⁴⁵ Olga se je spominjala pesmi Sivá holubienka, kdes' bola. Gre za slovaško ljudsko pesem. Katarina Gombárová, ki v svoji seminarski nalogi navaja izsledke domoznanskih publikacij Jana Martiša o občini Mojtna na severozahodnem Slovaškem, pesem omenja v okviru poročnih običajev (gl. Gombárová, *História obce Mojtna*, str. 17–18).

⁴⁶ Podpečan, *Ljudska šola na Polzeli*, str. 31–32.

⁴⁷ Vrečer, *Savinjska dolina*, str. 131.

⁴⁸ Nadučitelj na Polzeli od leta 1885 do upokojitve leta 1921 (Vrečer, *Savinjska dolina*, str. 131; *Učiteljski tovariš*, 9. 11. 1933, str. 2, sl., »Fant od fare: Zapolneli nekrolog † tov. Antonu Farčniku«). Bil je dolgoletni predsednik Savinjskega učiteljskega društva. Med letoma 1904 in 1907 je bil predsednik odbora polzelske podružnice Družbe sv. Cirila in Metoda (Vovko, *Odborniki*, str. 260).

⁴⁹ Zakonski par Peter in Marija Loparnik je stalno učiteljsko mesto na Polzeli dobil leta 1908 (Vrečer, *Savinjska dolina*, str. 131).

⁵⁰ Helena Cizej (por. Miklavc) (1906–1995), doma iz znane in še vedno obstoječe polzelske gostilne.

⁵¹ V Spomilih je navedenih 39 imen, od katerih je bilo za večino mogoče pridobiti biografske podatke.

⁵² Rajko Vrečer ob navedbah učiteljstva pri razvoju šole na Pol-

Zgradba privatne (Schulvereins) nemške šole na Polzeli pred prvo svetovno vojno. Stojita (z desne) učitelja Ripper in Petschauer, sedi takratni oskrbnik dvorca Šenek, Vodopivec.

Člani polzelske podružnice društva Schulverein, vodilni uslužbenci Prymmove tovarne meril in domačini z Gmajne na srečanju v gostilni pri Jeleni. V prvi vrsti (iz desne) prvi stoji oskrbnik dvorca Šenek (Vodopivec), četrti Franc Repnik, šesti učitelj Engelbert Goltschnigg, osmi Anton Cmak.

ljudsko šolo obiskovala v času prve svetovne vojne, ko se je zelo poznala odsotnost šolarjev in učiteljev. Ko je bila v četrtem razredu, je umrl dolgoletni avstrijski cesar Franc Jožef I. († 1916).

Četrti razred je bil »usoden« za nadaljnjo poklicno pot, saj so se morali šolarji v skladu s takratnim šolskim sistemom bodisi odločiti za nadaljevanje šolanja na višjih šolah (meščanski šoli ali gimnaziji) bodisi dokončati ljudsko šolo do dopolnjenega določenega leta starosti. Olga je imela v četrtem razredu zelo dobro spričevalo. Zato je učiteljica Ivana Samobor skupaj s kolegico odšla očeta Repnika prepričevati, naj hčerki omogoči nadaljnje šolanje. Oče se ni dal prepričati, češ da ima Olga »roko za šivanje«. Nekoliko so bile krive tudi neugodne okoliščine. Olga si je želela postati medicinska sestra, toda šola za civilne sestre je bila le v Beogradu.⁵³

Olga je nadaljevala šolanje v petem razredu ljudske šole, kjer jo je učil Franc (Radivoj) Tušak.⁵⁴ Skupaj s šolsko mladino in številnimi domačini je šla pozdravit tedanjega regenta in kasnejšega kralja Aleksandra, ki se je ob svojem prvem obisku Slovenije ustavil v Spodnji Savinjski dolini.⁵⁵ S kraljem in njegovim motoriziranim spremstvom pa se je srečal tudi oče Franc, ko je iz Gornje Savinjske doline vozil les.

V Olginih spominih na ljudsko šolo so opisane značilnosti takratnega pouka in učiteljev. Ena od zanimivejših s šolo povezanih epizod, ki se je zgodila, ko Olga ni več obiskovala šole, je bila kazenska premestitev učitelja Petra Loparnika, ki je odmevala celo v slovenskem izseljenstvu.⁵⁶

Obdobje prve svetovne vojne je v Spominih opisano precej podrobno. Olga se je dobro spominjala razglasitve splošne mobilizacije (14. avgusta 1914). Oče Franc je bil za vpoklic že prestar, pač pa so bili mobilizirani vsi štirje Olgini bratje: Franc in Ivan takoj, Konrad ob izbruhu vojne z Italijo (1915), Albert po dopolnjenem 18. letu starosti (1917). Vsak izmed

njih je vojno preživel na svojstven način: Franc na vzhodni in soški fronti, Ivan v vojaških delavnicah v avstrijskem delu Poljske, Konrad in Albert pa na soški fronti.⁵⁷ Poleg opisa njihovih obiskov (dopusti) in frontnih pripovedi so v Spominih zanimivi zlasti opisi dogajanja v zaledju.⁵⁸ Repnikove so pogosto obiskovale rekvizijske komisije, ki so pobirale barvne kovine in seno (za potrebe vojaške konjenice). Na Polzelo so prišli poljski begunci iz Galicije, ki so s seboj pripeljali tudi živino. Repnikovi so vzeli na stanovanje uradnika, ki je delal na pošti ali železnici.⁵⁹ Ko so se razmere na vzhodni fronti nekoliko umirile in so se Poljaki vrnili domov, so na Polzelo prišli begunci iz Goriške. Tokrat so Repnikovi vzeli pod streho italijansko govorečo družino – ostarelega očeta s hčerkama. Na Polzelo so pripeljali tudi ruske vojne ujetnike. Nastanili so jih v baraki na Gmajni, od koder so jih vodili na delo v »zgornjo« tovarno, ki je po letu 1916 prišla v last dr. Wildija in ing. Kurke ter spet pričela obratovati.⁶⁰ Repnikovim so se ujetniki smilili, zato so otroke večkrat poslali k njim z raznimi dobrotami. V zahvalo je eden od njih Olgi izdelal lesen kepec goloba.

Leto dni pred izbruhom vojne je oče Franc opovedal delo v Prymmovi tovarni.⁶¹ Dobri dve leti je nato pomagal na bližnji Paurovi (kasneje Vrečkovi) žagi na Gmajni, ki jo je imel v najemu Ivan Čmak. Leta 1915 je vzel v najem Wolfv mlin v Dobrteši vasi, kjer je ostal še desetletje po prvi svetovni vojni.⁶² Odločitev se je izkazala za zelo pametno. Mlajši otroci so očetu vsak dan po prihodu iz šole nosili kosilo (približno 2 km). Olga, ki je bila tako pogosto v mlinu, se je dodobra seznanila z delom v mlinu ter s številnimi obiskovalci. V stanovanjskem delu velike mlinske stavbe se je po upokojitvi s soprogo nastanil nekdanji šempetrski nadučitelj Josip Klopčič, ljubiteljski čebelar.⁶³ Za čebelarstvo je navdušil tudi očeta Repnika.

Oče Repnik je med vojno mlel in prodajal moko tudi nad uradno določeno količino, kar je bilo prepovedano. Zato so Repnikovi živeli v strogi konspiraciji,

zeli navaja, da »l.(eta) 1917 poučuje na zavodu tudi Ivana Samobor« (Vrečer, *Savinjska dolina*, str. 131). I. Samobor je na Polzeli verjetno poučevala le nekaj let.

⁵³ Oče je šolanje v meščanski šoli že plačeval starejši hčerki Ani, ob prevzemu skrbništva nad vnukinjo Gizelo Ferlež pa se je zavezal, da jo bo šolal. Olga je bila po starosti med njima.

⁵⁴ Stalno učiteljsko mesto na Polzeli je dobil leta 1906 in je tu ostal do leta 1919, ko je bil premeščen v Maribor (Vrečer, *Savinjska dolina*, str. 131). Preden je prišel na Polzelo, je bil učitelj v Mozirju, kjer je bil zelo aktiven pri Savinjskem sokolu. Bil je društveni tajnik in blagajnik, napisal pa je tudi brošuro *Zdrav dub v zdravem telesu* (Miklavc, *Ob 90-letnici*, str. 447–448). Na Polzeli je bil med letoma 1909 in 1912 odbornik, med letoma 1912 in 1917 (?) pa tajnik polzelske podružnice Družbe sv. Cirila in Metoda (Vovko, *Odborniki*, str. 260). Gl. tudi Podpečan, *Ljudska šola na Polzeli*, str. 31–32 (gl. tudi tam navedeno literaturo).

⁵⁵ Regentovemu sprejemu v Ljubljani je sledilo več sprejemov v večjih krajih, ležečih ob cesti Ljubljana–Maribor. Prvi sprejem v Savinjski dolini je bil konec julija 1920 na Vranskem, nato pa v Šentrupertu, Šempetru, Žalcu in Celju (Vrečer, *Savinjska dolina*, str. 33).

⁵⁶ *Amerikanski Slovenec*, 18. 8. 1926, str. 1, »Iz Jugoslavije: Savinjska dolina: Polzela«.

⁵⁷ Podpečan, *Spomin na 100-letnico*, str. 31–32.

⁵⁸ Gl. Podpečan, *Prva svetovna vojna*, str. 48–50.

⁵⁹ Prav tam, str. 48. Begunci iz Galicije so bili nastanjeni tudi v »zgornji« tovarni Prymmovega obrata, ki je med prvo svetovno vojno prenehal z delovanjem (Orožen, *Pohištvna industrija »Garant«*, str. 162).

⁶⁰ Orožen, *Pohištvna industrija »Garant«*, str. 162.

⁶¹ V delovni knjižici (Arbeitsbuch) zabeležka (v izvorniku): »Ist bei mir als Werkmeister in Verwendung gestanden. – Entlassen: 1. Juli 1913«. Vir: Arbeitsbuch, št. 6467, str. 39.

⁶² V delovni knjižici (Arbeitsbuch) zabeležka »Anna Wolf/ velepsestnica/ St. Peter [v] S.[avinjski] d.[olin]i [št.] 2/ 16. 8. [1]915/ mlinar«. Vir: Arbeitsbuch, št. 6467, str. 40. Ohranjen je tudi obračunska knjižica Franca Repnika (26 str.) za obdobje med decembrom 1925 in junijem 1928.

⁶³ Jožef (Josip) Klopčič je učiteljsko službo v Šempetru v Savinjski dolini nastopil leta 1881 in tu služboval do upokojitve leta 1916 (Vrečer, *Savinjska dolina*, str. 175). Ime nadučitelja Klopčiča najdemo tudi v imenikih udov slovenskega čebelarkega društva na prelomu iz 19. v 20. stoletje (gl. npr. *Slovenski čebelar* 1898, str. VI).

ki jo je oče zahteval od domačih, prodajalcev žita in kupcev moke. Kljub temu je v mlinu prišlo do rekvizicije, ki jo je izvedel šempetrski trgovec C. Okoliški kmetje, ki so po svojih kanalih izvedeli, da se pripravljala rekvizicija, so prišli mlinarja obvestit, da je lahko pravočasno skrtil del vreč z moko.⁶⁴

Ob koncu vojne je oče Repnik zbolel za antrakso, a ga je uspešno operiral in ozdravil sosed, zdravnik Červinka.⁶⁵

Preskrbljenost s hrano je Repnikovim omogočala, da so lahko sinovom na fronti redno pošiljali pakete. S paketi so med vojno podpirali tudi sorodnika, bogoslovca Ivana Maka, ki je stanoval v Bogoslovnem semenišču v Mariboru.⁶⁶ Pri tem se je posebno angažirala Olgina sestra Marija (»Mici«). V zahvalo ji je Mak posojal v branje različne zgodovinske knjige iz semeniške knjižnice.⁶⁷ Repnikovi so bili kot svatje povabljeni na Makovo novo mašo pri sv. Jožefu v Celju.⁶⁸ Med drugimi gosti se je udeležil tedaj še bogoslovec, kasneje katoliški in nazadnje starokatoliški duhovnik in škof Radovan Jošt.⁶⁹

Olgin brat Albert se je v začetku novembra 1918 vračal domov s 87. frontnim celjskim pešpolkom. Ostanek polka so pred vrnitvijo v Celje slovesno pozdravljali po Savinjski dolini.⁷⁰ Ko je polk prišel na Polzelo, je v bližini Repnikove hiše, na križišču ceste Polzela–Podvin, prišlo do spora med vojaki, ki so se želeli vrniti domov, in polkovnim poveljstvom, ki je želelo, da vojaki v čim večjem številu nadaljujejo pot v Celje. Ta želja polkovnih poveljnikov je bila verjetno povezana z obljubo Rudolfu Maistru po vojaški pomoči pri zasedbi Maribora in Koroške.⁷¹ Vojake je discipliniral eden od poveljnikov, sicer polzelski domačin, major Avgust Kolšek.⁷² Albert in njegov tovariš, ki se nista želela mešati v prepir, sta se umaknila na Repnikov »pòd⁷³« in od tam opazovala, kdaj se bo

spor pomiril, da se bosta pridružila četi. Po prihodu v Celje se je Albert pridružil prostovoljcem za severno mejo.⁷⁴

V Olginih spominih na prvo svetovno vojno so omenjene tudi podrobnosti usod nekaterih vojnih žrtev z območja Polzele, ki do sedaj še niso bile raziskane.⁷⁵ Opisane so tudi nekatere druge zanimivosti, denimo vžig vagona z lojem (sabotaža?) v bližini polzelske železniške postaje ter protiavtstrijsko paradiranje pro(jugo)slovansko usmerjenih domačinov po »nemčurski« Gmajni ob razglasitvi konca vojne.⁷⁶ Na gmajni med Polzelo in Parižljami je Olga doživela srhljivo izkušnjo: videla je kaznovanje ujetega avstrijskega vojaka, ubežnika, ki so ga obesili z glavo navzdol.

Po zaključku šolanja na ljudski šoli se je šla Olga učiti šivanja k Matildi (»Tilčki«) Germadnik v Preserje.⁷⁷ Sicer sposobna mojstrica si je prizadevala predvsem za to, da se vajenke ne bi preveč naučile in ji kasneje predstavljale poslovne konkurence. Opazila pa je, da je Olga za šivanje nadarjena in jo je raje držala pri delu v šivalnici, medtem ko so morale druge vajenke pomagati tudi pri kmečkih opravilih. Olga se je v šivilstvu izpopolnjevala doma, saj so Repnikovi imeli šivalni stroj znamke Singer. Šiviljske kroje je dobivala od prijateljice Ruže Červinka, ki se je šivanja za domačo rabo učila v modnem salonu Rodič v Ljubljani.⁷⁸ Zadnje leto so vajenke z mojstrico hodile tudi »v štero« k raznim imenitnejšim strankam v bližnji okolici, denimo k družini lastnika tovarne

⁶⁴ Podpečan, Prva svetovna vojna, str. 49.

⁶⁵ Podpečan, Vid Červinka, str. 32.

⁶⁶ Ivan Mak se je rodil leta 1896 v Velenju, umrl pa je leta 1965 kot župni upravitelj v Breznem (*Nekrologij*, str. 65; Pangerl, Župnija Selnica, str. 105). Za sorodstvo I. Maka z Repnikovimi (Acmanovimi) gl. op. 13.

⁶⁷ V kuverti z naslovom »Spomin na Ivana Mak/ duhovnika« je deset razglednic, ki jih je poslal Ivan Mak. Devet razglednic je iz obdobja med 1. oktobrom 1917 in 17. majem 1918 (naslovljenih na Mici Repnik) ter ena iz leta 1923 (naslovljena na rodbino Repnik).

⁶⁸ Makova nova maša je bila julija 1921 (gl. *Bogoljub*, maj/junij 1921, str. 88, »Po domovini: Letošnji novomašniki v lavantinski škofiji«).

⁶⁹ Po prestopu v starokatoliško cerkev je leta 1937 služboval najprej v škofovem uradu v Zagrebu, nato v Celju. Leta 1947 je bil v Zagrebu posvečen v škofa koadjutorja, z ustanovitvijo samostojne škofije Slovenske starokatoliške cerkve pa je leta 1948 postal njen škof (*Enciklopedija Slovenije* 16, str. 97; *Katoliški glas*, 25. 5. 1949, str. 2, »Na poti v narodno cerkev«).

⁷⁰ Švajncer, Celjski polk, str. 42.

⁷¹ Prim. prav tam.

⁷² V drugi polovici novembra 1918 je ob formalnem oblikovanju Celjskega polka prevzel polkovno poveljstvo (prav tam, str. 43).

⁷³ Skedenj (nar.) (*SSKJ* III, str. 667).

⁷⁴ V *Spominskem zborniku ob 60-letnici bojev za severno slovensko mejo 1918–1919* so poimensko navedeni borci, ki so ta status pridobili po zakonu o borcih za severno mejo v letih 1918–1919 (Uradni list SRS, št. 37/68) (*Spominski zbornik*, str. 190). Za takratno Občino Žalec je naveden tudi Albert Repnik (prav tam, str. 216). Gl. tudi *Novi tednik*, 9. 1. 1997, str. 10, »Med najstarejšimi Maistrovimi borci«.

⁷⁵ Prim. Novak, Spomenik padlim, str. 81–82. Spomenik padlim v prvi svetovni vojni (EŠD 10459) stoji pred cerkvijo na Polzeli in je delo kiparja Lojzeta Dolinarja ter kamnoseka Alojzija Vodnika. Postavljen je bil leta 1927 (*Register nepremične kulturne dediščine*, 2017). Na spomeniku je vklesanih 62 imen vojnih žrtev, pri čemer sta poimensko ločena seznama padlih in umrlih za posledicami vojne (Novak, Spomenik padlim, str. 81; Podpečan, Spomin na 100-letnico, str. 32). Na seznamu padlih je prvi naveden Olgin bratranec Avgust Acman, ki pa ni padel (tj. umrl na fronti ali za posledicami ran, pridobljenih na fronti), temveč je kot vojak na dopustu zbolel in umrl za posledicami španske gripe. Za Olgino pripoved o smrti A. Acmana gl. Podpečan, *Tedi ni blo tek ko dôns*, str. 41, št. 33.

⁷⁶ Podpečan, *Tedi ni blo tek ko dôns*, str. 144, št. 243 (vžig vagona); Podpečan, Prva svetovna vojna, str. 49–50 (pro(jugo)slovansko paradiranje po koncu vojne).

⁷⁷ Po razpoložljivih podatkih je Matilda Germadnik obrt opravljala (vsaj od) leta 1920. Verjetno je v tem letu začela z obrtno dejavnostjo (Kralj, *Braslovič*, str. 165). – V delavski knjižici Olge Repnik zapis »Sprejeta kot šiviljska vajenka na triletno učno dobo« s podpisom mojstrice in datumom 1. 6. 1921. Vir: Delavska knjižica št. 409, str. 8.

⁷⁸ »Zdenka Rodič / damski modni salon / Ljubljana, Miklošičeva cesta 10 (Palača »Zadružne gospodarske banke«). Reklamni oglas za omenjeni salon gl. v biltenu *Gledališki list* (št. 35, 1922–23, str. 2).

strojil na Polzeli, dr. Wildija.⁷⁹ Ko je Olga zaključila triletno šiviljsko učno dobo (1924), po takratni zakonodaji še ni bila polnoletna.⁸⁰ Zato ji je oče dokupil potrebna leta, da je lahko odprla samostojno obrt. Stranke so začele prihajati zelo kmalu. Olga je izdelala še posebno veliko poročnih oblek, nevestam pa je običajno uredila tudi frizuro. Kot mojstrica je morala vzeti vajenke, kar ji je, kot vsakemu obrtniku, predstavljalo predvsem dodatno neplačano obremenitev. Pred drugo svetovno vojno je imela dvakrat po dve vajenki, nazadnje pa eno, ki jo je obdržala tudi kot pomočnico. Žal pa vajenke večinoma niso pokazale pravega interesa za šivanje, ker so se šle učiti šiviljstva predvsem zaradi želje staršev ali botrov.

V času opravljanja šiviljske učne dobe in izvajanja samostojne obrti Olga ni imela veliko prostega časa. Poleti se je s prijateljicami včasih hodila kopat na kopalnice ob Savinji, ki ga je uredilo polzelsko olepševalno društvo.⁸¹ Zaradi prijateljstva z Ružo Červinka je bila večkrat gostja njenih staršev, kjer je imela priložnost spoznavati (malo)meščanske salonske navede. Ohranila je nekatere prijateljske stike iz otroških in šolskih let, pridobila pa je tudi novo družbo: takratne polzelske »študente« (dijake), ki so se z vlakom vozili v Celje (gimnazija) ali Žalec (meščanska šola) in so se zaradi podobnega razmišljanja družili tudi v prostem času. V dijaško družbo je Olgo povabila nečakinja Gizela Ferlež, ki je obiskovala meščansko šolo v Žalcu in Celju. Med polzelskimi in okoliškimi dijaki iz te družbe naj omenimo Ivanko Bizjak⁸² in njenega brata Andreja,⁸³ Avgusta (»Gustl«) Cajnka,⁸⁴ Silvo Rojnik (por. Turnšek),⁸⁵ Danico Bernard (por. Kopecky), predvsem pa kasnejšega duhovnika Franca Kača.⁸⁶ Dijaki so prijateljske stike ohranili tudi v študentskih letih. Med Olginimi mladostnimi znanci in prijatelji, ki so prihajali iz Ljubljane na Polzelo na obisk k sorodnikom ali prijateljem, sta v dijaško

(študentsko) družbo zahajala tudi kasnejši gradbenik Maks Puh⁸⁷ in pisatelj Miško Kranjec.⁸⁸ Družba polzelskih dijakov je večkrat hodila na izlete, denimo po opravljeni maturi k Sv. Križu nad Belimi Vodami. Olga je bila skupaj z drugimi, takrat še neporočenimi prijateljicami družica na Kačevi novi maši.⁸⁹ Ko je bil Kač že kaplan v Starem trgu pri Slovenj Gradcu, je nekdanjo družbo povabil na blagoslovitev evharističnega križa na Uršlji gori.⁹⁰ Pri vračanju je družba obiskala takratnega župnika na Selah, pisatelja Ksaverja Meška.⁹¹ S prijateljico, učiteljico Silvo Turnšek je Olga v 30. letih trikrat romala na Brezje – dvakrat peš in enkrat s kolesom.

Leto 1926 zaznamuje nekaj več kot enoletna Olgina romanca s študentom in kasnejšim pravnikom Andrejem (»Drejcem«) Bizjakom, bratom njene prijateljice Ivanke.⁹² Kljub temu da so zvezo odobrvali starši obeh, sta se razšla zaradi Olginega prepričanja, češ da je premalo izobražena, da bi se poročila s pravnikom. Andrej Bizjak si je kasneje ustvaril družino, vendar je njega in Olgo prekinjeno razmerje ves čas čustveno obremenjevalo.⁹³

Nemško-slovenske spore na Polzeli je po prvi svetovni vojni zamenjala do takrat manj izrazita politična diferenciacija. Repnikovi se v politiki niso aktivno udeleževali. Ker je Olga rada poslušala govore, je očeta pregovorila, da sta se udeležila političnega shoda SLS v okolici Prebolda, na katerem je govoril dr. Anton Korošec.⁹⁴ Shod se je predčasno končal zaradi izgredov političnih nasprotnikov. Poleg liberalcev in klerikalcev so bili med obema vojnama na

⁷⁹ Dr. Siegfried Wildi in ing. Karel Kurka sta leta 1916 kupila »zgornjo« tovarno nekdanjega Prymmovega koncerna, ki sta jo spremenila v tovarno tanina – strojil za živalske kože (Orožen, *Kratka zgodovina*, str. 227).

⁸⁰ V delavski knjižici Olge Repnik žig Rokodelsko obrtniške zadruge Vransko, podpis mojstrice in zapis »Se je tri leta z prav dobrim uspehom šiviljstva izučila in bila radno oproščena.« Datum: 1. 6. 1924. Vir: Delavska knjižica št. 409, str. 9.

⁸¹ Gl. *Ilustrirani Slovenec*, 11. 10. 1925, str. 161 (4) sl., »Križem Slovenije«.

⁸² Učiteljica. Poročena je bila s pisateljem Miškom Kranjcem. Gl. tudi op. 88.

⁸³ Gl. op. 93.

⁸⁴ Hidropilot – lovski pilot pomorskega letalstva v vojski Kraljevine Jugoslavije s činom poročnika (Kranjc, *Slovenska vojaška inteligenca*, str. 201).

⁸⁵ Učiteljica. Med letoma 1927 in 1941 ter ponovno po drugi svetovni vojni je poučevala na polzelski šoli (Marovt, *Osnovna šola Polzela*, str. 248, 250).

⁸⁶ Med drugo svetovno vojno je bil kot kaplan v župniji sv. Magdalene v Mariboru izseljen na Hrvaško, kjer je 17. oktobra 1942 umrl tragične smrti v taborišču Jasenovac (*Palme mučenictva*, str. 55, sl.; *Nekrologij*, str. 59). Več o njem gl. Podpečan, Duhovnik Franc Kač, str. 30–31 (gl. tudi tam navedeno literaturo).

⁸⁷ Gradbenik in geomehanik. Pred drugo svetovno vojno in po njej je projektiral in vodil gradnjo (železniških) mostov in cest na različnih območjih Slovenije in Jugoslavije (*Enciklopedija Slovenije* 10, str. 14).

⁸⁸ Pripovednik in časnikar. Ustvaril je enega najboljšejsih knjižnih opusov na Slovenskem. Po vojni je deloval kot urednik ter direktor časopisov in knjižnih založb. Dvakrat je bil predsednik Društva slovenskih književnikov. Leta 1953 je postal član SAZU (*Enciklopedija Slovenije* 5, str. 388).

⁸⁹ Kačeva nova maša je bila 22. julija 1934 na Polzeli (gl. *Slovenski gospodar*, 11. 7. 1934, str. 3, »Novice: Osebne vesti: Letošnji novomašniki«).

⁹⁰ Slovesnost ob blagoslovitvi evharističnega križa na Uršlji gori je potekala 25. julija 1935 (gl. *Slovenski gospodar*, 7. 8. 1935, str. 7, »Društvene vesti: Razbor pri Slovenjgradcu«).

⁹¹ Pisatelj, dramatik in pesnik. Župnik na Selah od leta 1921 do začetka druge svetovne vojne ter ponovno od leta 1945 do smrti 1964 (*Enciklopedija Slovenije* 7, str. 97–98; *Slovenska književnost*, str. 227–228).

⁹² V zapuščini 5 pisem Andreja Bizjaka Olgi Repnik iz obdobja med 7. junijem in 30. avgustom 1926. Večina pisem ni ohranjenih.

⁹³ Pred drugo svetovno vojno srezki načelnik. Umril med vojno kot partizan v nepojasnjenih okoliščinah. Po podatkih zgodovinsko-zrtvoslovne raziskave, ki jo je med letoma 1997 in 2012 izvajal Inštitut za novejšo zgodovino v Ljubljani, se je to zgodilo 31. decembra 1944 nad Lučami (gl. *Sistory: Zgodovina Slovenije → Smrtne žrtve druge svetovne vojne*, 2017).

⁹⁴ Verjetno je šlo za predvolilno zborovanje SLS v St. Pavlu pri Preboldu ali v Matkah januarja 1923, o katerem poroča tudi *Slovenski gospodar* (25. 1. 1923, str. 3, »Naša zborovanja: Štore pri Celju«).

Polzeli med tovarniškimi delavci opazni tudi začetki organiziranega delavskega gibanja.⁹⁵ K Repnikovim je pogosto zahajal očetov znanec iz tovarne, upokojeni ključavničar Štefan Vede iz Podvina, ki je bil po prepričanju socialni demokrat. Sicer pa se je politično-nazorska diferenciacija odražala predvsem v delovanju društev Sokol in Orel.⁹⁶ Člani društva Orel so bili nazorsko in tudi sicer močno naslonjeni na polzelsko prosvetno društvo.⁹⁷ Medtem ko so med pripadniki Orlov prevladovali mlajši kmečki posestniki in njihovi otroci, ki so bili doma predvsem v starem (kmečkem) delu Polzele in v okoliških vaseh, je bilo največ pripadnikov sokolstva na nekdanji »nemčurski« Gmajni, kjer so prevladovali novi naseljenci, ki so se ukvarjali s pretežno nekmečkimi dejavnostmi (tovarniški delavci, obrtniki ipd.). Lokalna diferenciacija se je odrazila tudi pri izboru lokacij za gradnjo društvenih domov.⁹⁸

Olga je imela prijatelje in znance pri obeh društvih, zato se je vedno odzvala povabilu za pomoč pri izvedbi društvenih veselic (prodaja pijač v društvenih šotorih ipd.). Po naročilu je sokolicam in orlicam šivala društvene uniforme. Zaradi lepe dikcije so jo kmalu povabili k sodelovanju na kulturnem področju. V okviru prosvetnega društva je denimo odigrala vlogo Marije v zelo odmevnem Pasijonu (1930). Za njegovo izvedbo je društvo nabavilo nov oder, kostume pa so si izposodili v Ljubljani.⁹⁹ Namen izvedbe Pasijona je bil zbiranje sredstev za zidavo društvene doma. Z gradnjo so začeli še istega leta.¹⁰⁰ Olga je glavno vlogo odigrala tudi v igri Materinsko srce, ki je bila namenjena zbiranju sredstev za nov oltar v polzelski cerkvi.¹⁰¹

Zaradi močne navezanosti Orlov na prosvetno

25-letna Olga Repnik. Na hrbtni strani fotografije napis »Januar 1931«.

društvo so polzelski Sokoli poleg telesnovzgojne razvijali lastno kulturno dejavnost. V obdobju med obema vojnama so uspešno pripravili več iger. Olgo je k sodelovanju povabil režiser, (kasnejši) mož njene nečakinje Gizele, sicer učitelj in sokolski vaditelj Adolf Polanc. Med njenimi odmevnejšimi vlogami je bila vloga Maričke v ljudski igri Revček Andrejček.¹⁰² Z igro so gostovali v nekaterih bližnjih krajih.

Olgina nečakinja Gizela Ferlež se je leta 1931 poročila z učiteljem na polzelski ljudski šoli Adolfom Polancem.¹⁰³ Po poroki sta stanovala v šoli. Naslednje leto se je zakoncema rodil sin Adi. Po kompliciranem porodu je otrok zbolel za vnetjem možganske mreže in si od bolezni ni nikoli opomogel. Ker sta bila starša zaposlena, se je z otrokom, ki je potrebo-

⁹⁵ Lajh, Utrinki, str. 84–85.

⁹⁶ Telovadno društvo Sokol je bilo na Polzeli ustanovljeno takoj po koncu prve svetovne vojne (1918) (Marovt, Delovanje, str. 216). Orlovski odsek je bil ustanovljen leta 1920 (Novak, Sokol in Orel, str. 215).

⁹⁷ Prosvetno društvo je bilo ustanovljeno leta 1899 kot Katoliško bralno društvo (Novak, 85 let, str. 267). Med ustanovnimi člani je bil Olgin oče Franc Repnik (gl. prav tam, str. 267). Franc Repnik je bil tudi ud Mohorjeve družbe med letoma 1901 in 1905 ter ponovno od 1912 do 1914 (gl. *Koledar Družbe sv. Mohorja* 1902, str. 44; 1904, str. 43; 1905, str. 46; 1906, str. 46; 1913, str. 107; 1914, str. 124; 1915, str. 109). – Po prepovedi orlovskega odseka z nastopom šestojanuarske diktature (1929) so na Polzeli ustanovili fantovski odsek v okviru prosvetnega društva (Novak, Sokol in Orel, str. 215).

⁹⁸ Sokolski dom so med letoma 1934 in 1936 postavili na Gmajni (Marovt, Delovanje, str. 217). Prosvetni dom so v letih 1930–1931 postavili v središču Polzele (Novak, Sokol in Orel, str. 270).

⁹⁹ *Slovenski gospodar*, 13. 8. 1930, str. 9, »Naša društva: Pasijon v Savinjski dolini«. Igro so izvedli v prostorih »zgornje« tovarne.

¹⁰⁰ Novak, 85 let, str. 269.

¹⁰¹ Igro, ki jo je pripravilo prosvetno društvo, so maja 1930 odigrali v dvorani gostilne Cimperman na Polzeli (*Slovenski gospodar*, 14. 5. 1930, str. 10, »Naša društva: Polzela«). Nov glavni oltar v polzelski cerkvi, delo kiparja Sojca, so postavili še istega leta (gl. Curk, *Topografsko gradivo* 2, str. 67).

¹⁰² Igro, ki jo je pripravil dramski odsek polzelskega Sokola, so v režiji Adolfa Polanca marca 1931 odigrali v dvorani gostilne Cimperman na Polzeli (*Jugoslovan*, 18. 3. 1931, str. 5, »Braslovče«).

¹⁰³ Vir: Heiratsurkunde Nr. IX/50. Heilenstein, den 1. September 1944. – Adolf Polanc je stalno učiteljsko mesto na Polzeli dobil leta 1927 (Lužar et al., *Stalež*, str. 107). Na Polzeli je učil do leta 1941, ko so ga po kapitulaciji jugoslovanske vojske zajeli Nemci in je moral v vojno ujetništvo (Marovt, Osnovna šola Polzela, str. 250). Do 29. decembra 1945 je bil prvi povojni organizator osnovne šole na Polzeli; na isti (osemletni) šoli je poučeval od leta 1957 do upokojitve leta 1966 (prav tam, str. 259).

val stalno nego, ob dopoldnevih ukvarjala predvsem Olga. Kmalu jo je to delo tako zaposlovalo, da se je odločila zapreti obrt, četudi je ob skrbi za otroka še vedno šivala. Za Adija je skrbela vse do njegove smrti († 1942).

Poleg udejstvovanja na kulturnem področju je v obdobju med obema vojnama Olga sodelovala tudi na prireditvah, ki jih je pripravljala Požarna bramba Polzela. Repnikovi so gasilstvo ves čas podpirali. Olgin oče Franc in brat Franc sta bila člana požarne brambe (Feuerwehr) v Prymmovi tovarni, brat Konrad pa (kasneje) Požarne brambe Polzela.¹⁰⁴ Udeležba deklet na prireditvah je bila še posebej zaželeno, saj so sodelovale kot spremljevalke uniformiranih članov Požarne brambe v slavnostnem sprevodu. Med prireditvami je bila najbolj znana vinska trgatev, ki jo je društvo običajno priredilo v eni od polzelskih gostiln.¹⁰⁵

Pred drugo svetovno vojno so si Olgini bratje in sestre večinoma že ustvarili družine. Olga je vse življenje vzdrževala stike z vsemi, posebno z družino sestre Angele, ki je bila poročena s krojaškim mojstrom Gottfriedom Riesenfellnerjem v trgu Krieglach na avstrijskem Štajerskem.¹⁰⁶ Leta 1938 je prvič odšla k njim na obisk, in sicer kot namestnica odsotnega birmanskega botra nečaku Gottfriedu ml. (»Friedl«).¹⁰⁷ Olgini obiski v Krieglachu so se nadaljevali še dolga desetletja, dokler niso po smrti nečakinje Erne († 1978) družinske hiše prodali. Ob Olginem prvem obisku je bila Avstrija že priključena Rajhu (Anšlus). Riesenfellnerjevi in njihovi znanci, ki se niso strinjali z anšlusom, so Olgi pripovedovali, kaj se je ob priključitvi dogajalo v Krieglachu, o novem režimu pa se je lahko prepričala tudi sama. Pri sprehodu s sorodniki po trgu, kjer so srečevali znanke, ni želela odzdraviti z obveznim nacističnim pozdravom, ker ga je dojemala kot nepotrebno malikovanje politika (Hitler). Sicer pa je Olga na tem ali enem od drugih sočasnih obiskov Krieglacha opazila pred-

nosti avstrijske socialne (pokojninske) politike.¹⁰⁸ Za ilustracijo navajamo odlomek iz Spominov:

Erna (nečakinja, op. avt.) je imela eno tako majhno špecerijo in vsakega prvega v mesecu je bila polna starih ljudi; so kupovali cukre¹⁰⁹ pa tako. To se mi je tako čudno zdelo, sem ji rekla: »Pa od kod imajo denar?!« Je rekla: »Saj imajo penzije. Ne veliko, imajo pa.« Pri nas (= v predvojni Jugoslaviji, op. avt.) kaj takega ni bilo za misliti. Kar si v mladosti prišparal, si v starosti užival. Samo državni uslužbenci – učitelji, poštarji, železničarji in žandarji so imeli penzije. Drugi pa nič.

Nekaj let pred drugo svetovno vojno sta Olgina starša praznovala zlato poroko, leta 1938 pa je umrl oče Repnik. Politična situacija v Evropi in svetu je v tem času med Polzelani že vzbujala bojazen, da bo tudi v Jugoslaviji prišlo do vojne.

Po jugoslovanskem porazu v aprilski vojni (1941) so Polzelo zasedle nemške okupacijske enote.¹¹⁰ Z okupatorjevim prihodom se je na Polzelo vrnil direktor tovarne nogavic¹¹¹ in predvojni član Kulturbunda Georg Eftkowsky, ki je po razveljavitvi nemško-jugoslovanskega pakta pobegnul v Avstrijo. Okupacijska oblast ga je imenovala za prvega nemškega župana na Polzeli.¹¹²

Glavni raznarodovalni ukrepi okupacijske oblasti so bili usmerjeni predvsem proti slovenskemu jeziku in kulturi. Nova oblast je prepovedala uporabo slovensčine v uradih in javnosti, nemščina pa je postala učni jezik v šolah. Razpustili so slovenska društva in organizacije ter zaplenili društveno premoženje.¹¹³ Takšno usodo sta doživela tudi polzelska prosvetni in sokolski dom. Okupator je izvajal tudi druge oblike nasilja, od katerih so bili najbolj množičen ukrep izgoni prebivalstva. Za izgon so bili predvideni najzavednejši Slovenci, predvsem izobraženci, nato pa še vsi tisti, ki iz rasnih in političnih razlogov ne bi bili primerni za ponemčenje in pridobitev nemškega državljanstva.¹¹⁴ Na Polzeli so že kmalu po

¹⁰⁴ Požarna bramba Polzela je imela ustanovni občni zbor leta 1904 (gl. *Slovenski gospodar*, 10. 11. 1904, str. 6, »Društvena naznanila: Novo ustanovljena požarna bramba na Polzeli«). Tovarniška požarna bramba (Feuerwehr) v Prymmovi tovarni je nastala nekaj let kasneje, verjetno leta 1906, saj *Slovenski gospodar* (8. 3. 1906, str. 5) in *Štajerc* (15. 4. 1906, str. 2) omenjata veselico, ki jo je tovarniška nemška »Feuerwehrman-schaft« priredila na Polzeli. V zapuščini Olge Repnik fotografija tovarniških gasilcev pred Jelenovo gostilno na Gmajni. Na hrbtni strani napis »Fojerver/ 1913«. Gl. tudi publikacijo *110 let gasilstva na območju Občine Polzela*.

¹⁰⁵ Leta 1912 je društvo veselico z vinsko trgatvijo pripravilo v prostorih gostilne Cimperman (gl. *Naradni list*, 3. 10. 1912, str. 4, »Društvene in druge prireditve: Iz Polzele«). Omenjeno prireditev je občasno pripravljalo tudi polzelsko prosvetno društvo (gl. *Slovenski gospodar*, 23. 10. 1924, str. 3, »Prireditve: Polzela«; *Slovenski gospodar*, 4. 10. 1928, str. 7, »Naša društva: Polzela«).

¹⁰⁶ V adresarju za industrijo, obrt, komercialo in kmetijstvo Avstrije za leto 1938 je med štirimi krojači v Krieglachu naveden tudi Gottfried Riesenfellner (gl. *Adressbuch*, str. 1005).

¹⁰⁷ Boter, učitelj Polanc, ni dobil službenega dopusta.

¹⁰⁸ Avstrija je nemški pokojninski sistem uradno uvedla 26. marca 1938 (Mierzejewski, *History*, str. 125).

¹⁰⁹ Bonbone (iz nem.).

¹¹⁰ Rihter, *Zgodovina*, str. 87; Ferenc, Nemška okupacija, str. 9–10. Slovenska Štajerska je med nemško okupacijo skupaj z nekaterimi priključenimi območji Dolenjske in Gorenjske predstavljala posebno upravno enoto, imenovano Spodnja Štajerska (Mikola, *Revolucionarno nasilje*, str. 19).

¹¹¹ Leta 1919 je »spodnja tovarna« nekdanjega Prymmovega koncerna prišla pod nadzor Kraljevine SHS in se 1924 preimenovala v »Tovarno lesnih izdelkov«. Podjetje, ki je kasneje prešlo v last delničarjev, se je leta 1926 uradno preoblikovalo v tovarno tkanin in pletenin. Po številnih spremembah delniške strukture sta 1. 7. 1927 izključna lastnika tovarne postala Albert in Teodor Reiser, ki sta podjetje preusmerila v proizvodnjo nogavic (Orožen, »Polzela«, tovarna nogavic, 150–151).

¹¹² Rihter, *Zgodovina*, str. 87. Eftkowsky je bil župan na Polzeli (Heilenstein) med letoma 1941 in 1942 (Novak, Polzela – občina, str. 132). Gl. tudi op. 132.

¹¹³ Mikola, *Revolucionarno nasilje*, str. 24.

¹¹⁴ Rihter, *Zgodovina*, str. 87; Kregar, Okupacijsko nasilje, str. 129; Mikola, *Revolucionarno nasilje*, str. 24–25.

okupaciji aretirali številne domačine, ki so jih nato skupaj z družinskimi člani izselili na Hrvaško ali v Srbijo.¹¹⁵ Pri izgonu slovenskih družin je okupator upošteval stanovanjske potrebe novih naseljencev in nameščencev – priseljence iz Bukovine.¹¹⁶ V nekatere izpraznjene hiše na Polzeli so naselili priseljence iz Bukovine, v večjih objektih, denimo v Šokolskem domu, pa nemške vojake. Domačini, tudi Repnikovi, so si morali kmalu po začetku okupacije priskrbeti podatke iz matičnih knjig, s pomočjo katerih so za dva rodova nazaj dokazovali, da med njihovimi predniki ni Judov.

Iz težkega obdobja ob začetku okupacije naj iz Spominov posebej omenimo Olgino srečanje in pogovor z novim vodjem žalske žandarmerije, doma iz Krieglacha, družinskim znancem Riesenfellnerjevih. Pri obisku domačega kraja so mu Riesenfellnerjevi dali denar s prošnjo, naj se oglasi na Polzeli in ga izroči Repnikovi mami. Žandar je Repnikovim v pogovoru priporočil, naj se ne včlanijo v nobeno od organizacij, k čemur jih bo nagovarjala nova oblast, naj se distancirajo od politike in se držijo zase. Povedal je tudi, da dnevno uničuje ovadbe, ki jih pišejo domačini zaradi neporavnanih predvojnih osebnih računov.

Učitelj Polanc, ki je kapitulacijo jugoslovanske vojske doživel v Novem mestu, je prišel v nemško vojno ujetništvo. Gizela je morala izprazniti stanovanje v polzelski šoli in se z otrokom preseliti k Repnikovim. Tja so odpeljali tudi zvrhan voz Polančevih knjig, ki jih je Olga zaradi nevarnosti preiskave ali aretacije sežgala v krušni peči. Obenem je zakopala spominski kolajni, ki ju je Polanc dobil za prosvetno in sokolsko delo. Strah pred morebitno aretacijo je bil upravičen, saj je Olgi v zvezi s Polančevo sokolsko uniformo s preiskavo osebno zagrozil župan Eftkowsky. Do omenjene preiskave ni prišlo, so pa Repnikovi v času vojne doživeli številne druge nemške preiskave, pa tudi obisk gestapovskega vohuna, t. i. raztrganca, ki je preoblečen v žensko podnevi nadlegoval Olgino sestro Marijo (»Mici«) za različne stvari.¹¹⁷ Odšel je praznih rok.

¹¹⁵ Po podatkih ZZB Žalec so na Polzeli izselili skupno 19 družin in 11 posameznikov (Rihter, *Zgodovina*, str. 90).

¹¹⁶ Priseljence iz Bukovine omenja poročilo političnega komisarja Celja Antona Dorfmeistra (avgust 1941), in sicer kot bodoče nameščeno osebe v okupacijski državni upravi. Omenjeni so v Dorfmeisterovem odgovoru v zvezi s stanovanjsko problematiko novih uradnikov in nameščencev, češ da je Uradu za utrjevanje nemštva zaupana priselitev bukovinskih Nemcev, zato mora najprej poskrbeti zanje (Ferenc, *Nemška okupacija*, str. 15).

¹¹⁷ Obveščevalne enote pod poveljstvom Gestapa so bile oblečene deloma v civilne, deloma v vojaške obleke kot partizani. Njihova naloga je bila, da med ljudstvom nastopajo kot partizani, zbirajo obveščevalne podatke in ovajajo ljudi, ki so kakorkoli povezani s partizani. Glede na tajno poročilo iz marca 1942 o izvršitvi priprav za vključitev vermanšafta v boj proti partizanom na ozemlju Spodnje Savinjske doline Stane Terčak sklepa na začetek pojava omenjenih enot na območju Spodnje Savinjske doline po tem obdobju (gl. Terčak, *Med Mrzlico in Dobrovljami*, str. 112).

Nacistična oblast je v skladu z rasnimi idejami in teorijami na okupiranem ozemlju začela z uničevanjem t. i. »življenja množičnega življenja«.¹¹⁸ V praksi je to pomenilo množičen pomor duševno in neozdravljivo bolnih ter telesno onemoglih ljudi vseh starosti.¹¹⁹ Na Polzeli je bil za izvajanje te politike zadolžen Schnaubelt, eden od predvojnih vodilnih ljudi v tovarni nogavic.¹²⁰ Informacije o Polančevem Adiju je iskal pri zdravniku Voušku, ki je o tem obvestil Repnikove. Do Adijeve deportacije in evtanazije ni prišlo, ker je nekaj mesecev po Schnaubeltovem poizvedovanju umrl naravne smrti. Smrt otroka, za katerega je žrtvovala deset let življenja, je Olgo psihično strla. Sestra Angela je zato k Repnikovim napoltila hčerko Erno z naročilom, naj jo pripelje s sabo v Krieglach, kjer ji bo sprememba okolja pomagala, da se spet postavi na noge. Olga je v Krieglach odšla maja 1942.

Na avstrijskem Štajerskem posledic vojne niso tako občutili, sploh pa ne pri gospodarsko uspešni družini Riesenfellner. Olgin svak Gottfried je bil daleč naokoli znan kot specialist za izdelavo štajerske moške noše (Steieranzug). Olga, ki mu je pomagala v delavnici, je od njega veliko pridobila tudi v strokovnem smislu. Iz Krieglacha je na Polzelo prihajala le na kratke obiske. Pri tem je domačim prinašala razne dobrote, saj zaradi nemške okupacije slovenske Štajerske ni bilo več carinskih kontrol, ki so Repnikovim pred vojno in po njej povzročale nemalo nevšečnosti. Gottfried jo je nagovarjal, naj ostane še kakšno leto v Krieglachu, saj bo toliko zaslužila, da si bo lahko kupila avtomobil. Vendar se je zaradi domotožja po letu dni odločila, da se vrne domov.

Po vrnitvi na Polzelo je morala Olga ponovno prijaviti stalno bivališče na Polzeli, kar je pomenilo, da bo oblast kmalu preverila njen zaposlitveni status.¹²¹ Obrti ni nameravala obnoviti, saj sta bili na domačiji večidel sami s sestro Marijo in bolešno mamo.¹²² Na razgovoru, kamor so jo povabili z ob-

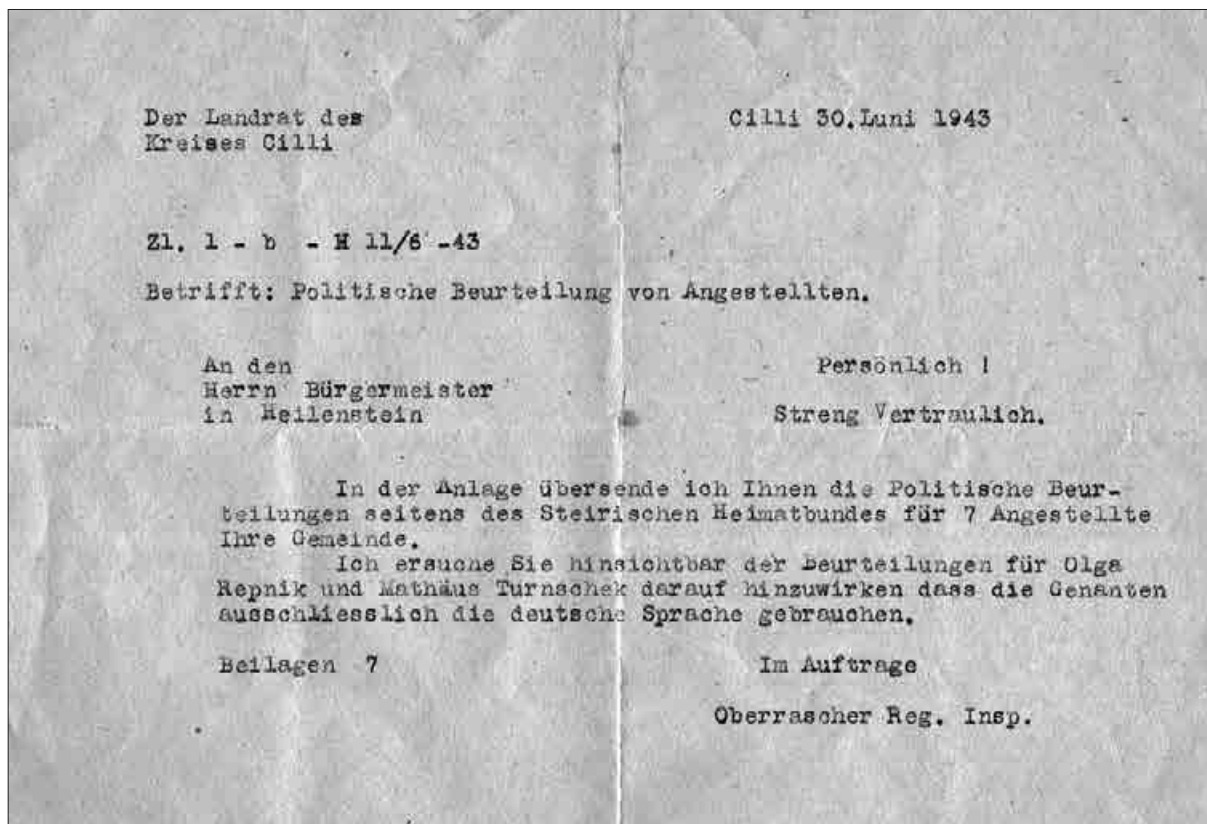
¹¹⁸ Kregar, *Okupacijsko nasilje*, str. 146. Omenjeno uničevalno politiko, za katero se je uveljavil izraz »nacistična evtanazija«, so v Rajhu začeli izvajati že leta 1939.

¹¹⁹ Kregar, *Okupacijsko nasilje*, str. 146.

¹²⁰ V vaški kroniki (Dorfbuch Heilenstein), ki so jo morale pisati občine v času okupacije, je zapisan podatek, da so bile v obdobju Kraljevine Jugoslavije na Polzeli samo tri družine, ki so se aktivno opredeljevale za nemštvo, in sicer Eftkowsky, Schnaubelt in Endler (Rihter, *Zgodovina*, str. 87–88).

¹²¹ Odredba šefa civilne uprave O začasnemu ureditvi obrtništva na Spodnjem Štajerskem ukazuje obvezno prijavo obrti, in to tudi za osebe, ki obrti ne opravljajo več, pa jim obrtno dovoljenje še ni poteklo (Ferenc, *Nemška okupacija*, str. 30). V zapuščini Olge Repnik uradno povabilo (Vorladung) takratne Občine Polzela (Heilenstein), datirano 25. 2. 1943.

¹²² Gizela Polanc se je v letih 1925–1928 pri celjskem zobozdravniku Rihardu Klobučarju izučila za zobotehnico. Vir: Izučno izpričevalo št. 145/ 28. Celje, dne 15. septembra l. [1]928. Na dokumentu sta zobozdravnikov žig ter podpis »R. Klobučar/ konc.[esijski] zobotehnik«. Po končani učni dobi se je Gizela zaposlila pri istem zobozdravniku in pri njem ostala v službi do konca druge svetovne vojne. Gl. tudi op. 190.

*Prepis strogo zaupnega dokumenta o politični presoji zaposlenih na takratni Občini Polzela (Heiligenstein).
Dopis je urad Deželnega svetnika okrožja Celje (Der Landrat des Kreises Cilli) županu Občine Polzela
(Heiligenstein) Emmerichu Gerhalterju poslal 30. junija 1943.*

čine, je župan Emmerich Gerhalter ugotovil, da zna dobro nemško, in ji ponudil delo na občini.¹²³ Ker se je obotavljala, ji je povedal, da bo sicer morala na delo v tovarno v Nemčiji (Arbeitsdienst). To za Olgo nikakor ni prišlo v poštev, a je kljub temu oklevala. Zavedala se je, da je delo na občini nevarno, saj bo morala delati s politično obremenjenimi ljudmi, ki bodo pozorni na vsako njeno besedo. Prepričana pa je bila tudi, da ne obvlada knjižne nemščine, ki bi bila potrebna za takšno delo. Ta pomislek je izrazila tudi županu, ki ji je odvrnil, da knjižne nemščine ne obvlada dobro niti sam. Olgo so najprej namestili v kletne prostore, na oddelek za izdajo blagovnih nakaznic (Bezugschein).¹²⁴ Delo se je izkazalo za zelo nehvaležno, saj je morala poslušati pritoževanja strank glede domnevno nepoštenih kriterijev pri razdeljevanju dobrin. Še pomembnejši razlog za odpor do dela je

predstavljala sodelavka v pisarni, soimenjakinja Olga Schnaubelt.¹²⁵ Med delom je vsak trenutek izkoristila za nacistično propagando in skušala Olgo Repnik zaplesti v politične diskusije. Že po nekaj tednih je bilo Olgi dela na tem oddelku dovolj. Ker ji ni uspelo s simulacijo bolezni, je odšla k županu in mu povedala, da na oddelku za izdajo blagovnih nakaznic ne bo več delala. Župan jo je po premisleku premestil v prvo nadstropje, na oddelek za prijave in odjave bivališč ter kataster. Tu je Olga ostala do konca vojne.

Delo na novem oddelku je bilo povsem drugačno; sodelavci so bili bodisi domačini – Slovenci – bodisi nemški uradniki, ki so delo opravljali nepolitično. Že čez nekaj mesecev si je Olga zaradi sporazumevanja s strankami – domačini – v slovenskem jeziku nakopala ovadbo. Strogo zaupni dopis o politični primernosti občinskih uslužbencev, ki je zaradi ovadbe omenjal tudi njo, ji je skrivaj pokazala naklonjena nemška sodelavka, koroška Nemka Rottleitner.¹²⁶

¹²³ Emmerich Gerhalter je bil župan na Polzeli med letoma 1942 in 1945 (Novak, Polzela – občina, str. 132).

¹²⁴ Uradi pri deželnih svetnikih v vseh štirih t. i. alpskih pokrajinah (Štajerski, Koroški, Tirolski in Salzburški) so morali redno dostavljati podatke o številu prebivalstva v svojih okrožjih, nato pa je deželni gospodarski urad v Salzburgu določal kontingente posameznih potrošnih predmetov glede na izdane državne oblačilne karte (Reichskleiderkarte), prijavljene potrebe (t. i. Antrag), na katere so izdajali nakaznice (Bezugscheine) itd. (Ferenc, Nemška okupacija, str. 25).

¹²⁵ Gl. op. 120. Olga Schnaubelt je tik pred koncem vojne z ljubimcem, občinskim uradnikom Pratschkerjem, pobegnila s Polzele.

¹²⁶ Olga si je z vednostjo uradnice Rottleitner naredila prepis. Dokument je izdal urad Deželnega svetnika okrožja Celje (Der Landrat des Kreises Cilli) pod oznako »Zl. 1 - b - H 11/6 - 43« 30. junija 1943. Naslovljen je na župana občine

Zaradi dela na občini je Olga doživljala pritiske, da se mora včlaniti v eno od nacističnih ženskih organizacij.¹²⁷ Posebno intenzivni so bili pritiski slovenske vrstnice, nekdanje sošolke iz Schulvereinove šole. Olga, ki se ni hotela včlaniti, je obiskala eno od vodilnih v organizaciji, priseljeno bukovinsko Nemko. Povedala ji je o pritiskih in se izgovarjala, da se zaradi naporenega dela na občini in doma ne more družbeno udeleževati. Razumevajoča Nemka ji je obljubila posredovanje, da je ne bodo več obremenjevali z včlanitvijo, kar se je tudi zgodilo.

Slovenski občinski uslužbeni, zlasti domačini, so bili domala vsi povezani z odporiškim (partizanskim) gibanjem. Za Olgo so partizanski sodelavci že ob prihodu na občino vedeli, da je njihova simpatizerka. H konkretnemu sodelovanju sta jo pritegnili partizanski sodelavki, slovenski uslužbenki občine Šmartno ob Paki (St. Martin an der Pack). Osebe sosednje občine se je namreč v drugi polovici leta 1944 po partizanskem napadu na Šmartno ob Paki preselilo na Polzelo, kjer je ostalo do konca vojne.¹²⁸ Olga je v svoji pisarni skrivala partizanski sanitetni material, sodelovala pa je tudi pri drugih akcijah po navodilih partizanskih sodelavcev, denimo pri predhodnem obveščanju domačinov, ki jim je grozila aretacija. Njeno najpogumnejše dejanje je bilo, ko sta s sodelavko Milico Košec (por. Terglav) ponaredili seznam vojaških obveznikov. Potencialne nabornike, ki bi jih vpoklicali v nemško vojsko, sta »pomladili« za nekaj let ali mesecev, prirejen seznam pa poslali v Celje. Nemci prevare niso odkrili.¹²⁹ Sicer pa so si partizani leta 1944 pri Repnikovih pri akciji tudi »izposodili« sekiro, s katero so onesposobili polzelsko pošto.¹³⁰ Repnikova hiša je bila poškodovana

v navzkrižnem streljanju ob partizanski rekviziciji v trgovino Cvetko.¹³¹

Podobno kot smo omenili za Olgine spomine na prvo svetovno vojno, tudi spomini na dogajanje med drugo svetovno vojno na Polzeli pomembno dopolnjujejo in v posameznih primerih podajajo drugačno različico dogodkov, kot so prikazani v zgodovinski in t. i. partizanski memoarski literaturi.¹³²

Olga je skupaj z drugim slovenskem osebjem ostala na občini tudi po koncu vojne. Takoj po vojni so jo predstavniki nove oblasti povabili, naj vodi glavno blagajno na partizanskem mitingu v prosvetnem domu na Polzeli. Povabili so jo tudi za članico komisije na prvih volitvah. Takratni vodilni polzelski funkcionar A. K., med vojno partizanski terenec, si je še posebno prizadeval, da bi bila še naprej zaposlena na občini, za kar pa se Olga ni odločila. Razlogi so bili ideološke in osebne narave. Stresno delo v vojnem času se je nadaljevalo tudi v povojnem obdobju, saj je bilo revanšizem revolucionarne oblasti mogoče čutiti na vsakem koraku. Že po odhodu z občine je bila Olga pisno vabljena na izredno delo kot zapisničarica. Ko je nekdanjega sodelavca vprašala za razlog vabila, ji je svetoval, naj se ne odzove. Posredno ji je namignil, da gre za zapisničarsko delo pri popisu aretiranih domačinov, osumljenih sodelovanja z okupatorjem, pred njihovo deportacijo v Celje.¹³³ V Spominih so navedena nekatera imena takratnih aretirancev, dodane pa so tudi podrobno-

¹³¹ Rihter, *Zgodovina*, str. 109–110, 112–113; Podpečan, *Nekaj spominov*, str. 41.

¹³² Kot primer omenimo usodo prvega nemškega župana na Polzeli (predvojnega direktorja tovarne nogavic) Geoga Eftkowskega. Pesnica in pisateljica, sicer polzelska rojakinja Neža Maurer v dokumentarni spominski publikaciji *Zveza mora ostati* omenja razliko pri delovanju županov slovenske in nemške narodnosti na Štajerskem med drugo svetovno vojno. Pri tem poudarja, da so domačini, ki so bili postavljeni za župane v začetku okupacije, s prebivalstvom pogosto grše ravnali kot kasnejši župani, ki so bili Nemci. Pred župani – domačini, ki so svojo funkcijo v vojnem času pogosto izkoristili za poravnavanje predvojnih osebnih računov, so morali posredovati partizani, ki so takega človeka odstranili. Pri tem N. Maurer navaja primer Polzele: »Tako je bilo na Polzeli znano, da so partizani spravili prvega župana« (gl. Maurer, *Zveza mora ostati*, str. 242). Olga Repnik v Spominih navaja drugačno različico, in sicer da je župan Eftkowsky prostovoljno odšel na vzhodno fronto, kjer je padel. Pritrjuje ji osmrtnica, objavljena v časopisu *Marburger Zeitung* (27./28. 3. 1943, str. 11), v kateri sta navedena tudi vzrok in kraj smrti: »Georg Eftkowski/ Am 10. 03. 1943 in einem Kriegslazarett im Osten/ für Großdeutschland und seinen geliebten Führer/ gestorben ist.«

¹³³ Povojna revolucionarna oblast je že takoj po koncu vojne začela aretirati ljudi, osumljene sodelovanja z okupatorjem. Aretacije je izvajal Oddelek OZNE za okrožje Celje, ki je aretirane civiliste pošiljal v celjski zapor Stari pisker (Mikola, *Celje*, str. 46–47). Milko Mikola navaja pregled števila civilnih oseb, ki so bile v posameznih krajih celjskega okrožja aretirane do 29. maja 1945 in nato poslani v zapor OZNE v Celju ali v koncentracijsko taborišče Teharje oziroma so bile izpuščene ali so jih likvidirali. Za okraj Žalec je navedeno 82 aretirancev, od katerih jih je bilo 20 poslanih v zapor Stari pisker, 4 so bili izpuščeni, 58 pa likvidiranih (prav tam, str. 51).

Polzela (An den/ Herrn Bürgermeister/ in Heilenstein) in ima oznaki »osebno! strogo zaupno« (»Persönlich! Streng vertraulich«). Zadeva: politična presoja zaposlenih (Betriff: Politische Beurteilung von Angestellten). Vsebina dokumenta (v izvorniku): »In der Anlage übersende ich Ihnen die Politische Beurteilungen seitens der Steirischen Heimatbunde für 7 Angestellte ihre Gemeinde. Ich ersuche Sie hinsichtlich der Beurteilungen Olga Repnik und Matthäus Turnschek darauf hinzuwirken dass die Genanten ausschliesslich die deutsche Sprache gebrauchen.« – Matevž Turnšek je bil občinski sluga.

¹²⁷ Organizacija Nationalsocialistične žene (NS-Frauensschaft) je bila organizacija žensk znotraj nacistične stranke (NSDAP). Medtem ko je bila NS elitna, je bila bolj množična formacija Organizacija nemških žensk (Deutsches Frauenwerk – DFW) (Komac, *Hitlerjeva vizija*, str. 33).

¹²⁸ Od 30. julija do 2. avgusta 1944 je bil z zavzetjem nemških postojank v Ljubnem, Lučah in Gornjem Gradu osvobojen velik del Gornje Savinjske doline in Zadrecka dolina. V okviru zavarovanja napadov na postojanke v Gornji Savinjski dolini je Tomšičeva brigada napadla Šmartno ob Paki, zavzela postojanko vermanov in deloma orožniško postajo ter uničila naprave na železniški postaji. Ponovne akcije so sledile novembra 1944 (Rihter, *Zgodovina*, str. 111–112; Ževart, *Svobodna partizanska ozemlja*, str. 174).

¹²⁹ Podpečan, *Nekaj spominov*, str. 41.

¹³⁰ Nemci so leta 1942 pošto iz središča Polzele preselili na Gmajno, v Čmakovo hišo, v neposredno bližino Repnikovih. O poteku dogodkov gl. Rihter, *Zgodovina*, str. 112–113; Podpečan, *Nekaj spominov*, str. 41–42.

sti, ki so jih Olgi ali njenim znancem pripovedovali izpuščeni aretiranci. Med žrtvami povojnih pobojev izstopa pretresljiva usoda nekdanje Olgine šiviljske součenke, trafikantke R. J. Sicer pa Olga ni nameravala ostati na občini tudi iz osebnih razlogov, saj ni sprejemala njej neprijetnega dvorjenja, ki ji ga je izkazoval že omenjeni funkcionar K. Sodelavci, ki so poznali njegovo moč in vpliv, so ji svetovali, naj bo v odnosu do njega previdna.

V Spominih so opisane tudi druge oblike nasilja, ki ga je v prvih povojnih letih izvajala oblast: izgon lastnikov dvorca Šenek, agrarna reforma, obvezne oddaje, visoka obdavčitev kmetov in ideološki pritisk na prosvetne delavce.¹³⁴ Za Olgo in druge Polzelane, ki so med vojno podpirali ali celo aktivno sodelovali z narodnoosvobodilnim gibanjem, je bil še posebej nerazumljiv sovražen odnos nove oblasti do vere in verujočih. Olga, ki sicer ni nikdar javno izpostavljala svojega verskega prepričanja, ga iz ideoloških razlogov tudi po vojni ni nameravala zatajiti. S prijateljico Heleno (»Leni«) Miklavc sta leta 1960 v zahvalo za srečno prestana vojna leta peš romali na Brezje.¹³⁵

V nekdanji graščini Šenek na Polzeli so leto dni po vojni ustanovili Dom Vere Šlandrove, kamor so premestili otroke oseb, ki jih je aretirala in usmrtila OZNA, in so bili najprej nastanjeni v otroškem taborišču Petriček, nato pa v Štigerjevi vili v Celju.¹³⁶ Olga, ki se je nekoč udeležila sindikalnega sestanka obrtnikov v Šeneku, je videla otroke, ki so bili zaprti za rešetkami v grajski kleti. Ko je to omenila znancu – ekonomu, ji je odgovoril, da imajo ti otroci vsega dovolj, manjka jim le materinske ljubezni. V nekdanjem Sokolskem domu je bilo nekaj časa po vojni taborišče za nemške vojne ujetnike, ki jih je vodstvo taborišča proti plačilu »posojalo« domačinom za razna fizična dela.

Kmalu po vojni je bila Olga z okrožnico povabljen, da znova registrira obrt, česar pa ni storila.¹³⁷ Na domačiji sta po mamini smrti (avgust 1945) ostali s sestro Marijo, ki sama ne bi zmogla vsega dela. Že konec leta se je k Repnikovim priselila družina Polanc, saj je učitelj Polanc z izgubo ravnateljskega

položaja izgubil tudi stanovanje v šoli.¹³⁸ Polančevi, zakoncema se je leta 1946 rodila hči Gizela, so ostali pri Repnikovih, dokler si niso sezidali lastne hiše v Parižljah. Ker je Olga kljub neprijavljeni obrti še vedno šivala, jo je doletela kazenska ovadba. Na sestanku v Žalcu, na katerem so bili še drugi ovadeni obrtniki, se je zanjo zavzel obrtnik – polzelski domačin, nekdanji interniranec v taborišču Dachau. Odtlej je bila previdnejša in je šivala le tistim, za katere je vedela, da je ne bodo ovadili. Večkrat je šivala različnim domačinkam kot protiuslugo za pomoč pri poljskem delu.

Agrarna reforma v povojni Jugoslaviji (1945–1948) Repnikovih zaradi premajhne posesti ni prizadela. Z razvojem zadrugištva v Spodnji Savinjski dolini je od leta 1963 tekla pospešena arondacija kmetijskih zemljišč za potrebe zadrug, ki so se začele v tem obdobju spajati s kmetijskimi kombinati.¹³⁹ Repnikom so za potrebe družbene lastnine pod upravo tedanje Občine Žalec in v uporabi Kmetijskega kombinata (KK) Žalec – obrat Šempeter arondirali travnik v Založah. V zameno jim je kombinat ponudil nacionalizirano zemljišče, ki ga Repnikovi niso hoteli sprejeti.¹⁴⁰ Zato jim je kombinat izplačal odškodnino, ki pa je bila zelo nizka.¹⁴¹ Še odmevnejša poteza povojne lokalne kmetijske politike je bilo uničenje kompleksa kmetijskih zemljišč med Polzelo in Bregom zaradi gradnje razbremenilnega odvodnega jarka. Na tem območju so imeli večjo njivo tudi Repnikovi. Slabo premišljen (in kasneje izveden) regulacijski ukrep, ki je prizadel številne lastnike, je oblast sklenila izpeljati za vsako ceno.¹⁴² Na sestankih v prostorih Krajevnega urada Polzela se je Olga ostro zoperstavila načrtovanim ukrepom, zato ji je sicer naklonjeni krajevni funkcionar na štiri oči prijatelj-

¹³⁴ Učitelja Polanca so po izgubi ravnateljskega položaja nameravali službeno premestiti na Primorsko, a so ga po posredovanju Ivanke Kranjec (roj. Bizjak) premestili »zgolj« v bližnje Gotovlje.

¹³⁵ V Spominih je navedeno, da sta romali v času, ko je Polzelo zapustil takratni kaplan Škafar. Polzelska župnijska kronika navaja, da je Štefan Škafar na Polzeli deloval do 1. 9. 1960, ko je zapustil kraj (gl. *Župnija sv. Marjeta Polzela → Zgodovina*, 2017).

¹³⁶ Mikola, *Celje*, str. 84–85.

¹³⁷ V zapsušini Okrožnica št. 4, ki jo je Okrajno združenje obrtnikov za okraj Celje-okolica izdalo v Celju 17. decembra 1945 (opr. št.: 515/45). Namen okrožnice je bil poziv vsem mojstrom, ki v okraju Celje izvršujejo obrt, da točno izpolnijo k okrožnici priložene popise in jih oddajo v pisarni združenja, in sicer z originalnimi listinami, na podlagi katerih izvajajo obrt. Okrožnica navaja, da bodo obrtniki, ki se ne bodo odzvali, črtani s seznama obrtnikov.

¹³⁸ Adolf Polanc je bil po prihodu iz ujetništva član krajevnega odbora OF, ki so ga na Polzeli sestavili 10. maja 1945. Odbor mu je poveril nalogo, da čim prej pripravi vse potrebno za začetek pouka. Funkcijo šolskega upravitelja je opravljal do 25. novembra 1945, ko ga je zamenjal Milan Gerželj (Marovt, *Osnovna šola Polzela*, str. 250, 259).

¹³⁹ Glušič, *Nekatere pomembnejše letnice*, str. 12.

¹⁴⁰ V zapsušini dokument, ki ga je izdal Občinski ljudski odbor Žalec (Odločba št. 465-3/63-1/4, datum 2/4-1963; Kupna pogodba, št. 47; Šempeter, 25. 6. 1963). Vsebinska: kupna pogodba in pritrđitev k menjalni pogodbi z dne 5/12 1962, na podlagi katere Repnik Marija in Olga prepustita v last in posest SLP-ju za Kmetijski kombinat Žalec – Obrat Založe – Šempeter svoje zemljišče, parc. št. 616, travnik 3129 m², ocenjen po 15. - din.

¹⁴¹ V zapsušini Odločba Občinske skupščine/ komisije za arondacijo/ Žalec, št. 462-3/1964-3; datum 11. 1. 1964.

¹⁴² V zapsušini: 1) Odločba, ki jo je izdala LRS/ Okrajni ljudski odbor Celje, št. 04/48-33-7/4-61, datum 10. 4. 1961. Zadeva: za vodno skupnost porečja Savinje oz. za gradnjo razbremenilnega jarka, regulacijo potoka, gradnjo poti [...] se izreka popolna razlastitev sledečih zemljišč; 2) Odločba, ki jo je izdala Socialistična Republika Slovenija/ Okrajna skupščina Celje, št. 464-3/ 63-3/3, datum 4. 8. 1963. Zadeva: za vodno skupnost porečja Savinje oz. za gradnjo odvodnih jarkov, ki tvorijo parceli v k. o. Polzela, s katero se izreka popolna razlastitev zemljišč.

sko svetoval, naj zaradi lastne varnosti raje molči.¹⁴³ Projekt so izvedli, pri čemer so oškodovanim lastnikom kmetijskih parcel izplačali nizko odškodnino. Po izvedbi se je pokazalo, da razbremenilni jarek ni zadostno rešil poplavnih težav; posledice škode, ki jo je povzročil bližnjim objektom, pa so morali nekajkrat sanirati.¹⁴⁴

Pomemben del Olginih spominov na obdobje po drugi svetovni vojni je vodenje šiviljskih tečajev, ki jih je organizirala sekcija žen zadružnic v okviru Kmetijske zadruge Polzela.¹⁴⁵ Zaradi požrtvovalnega članstva je zadružništvo na Polzeli v letih 1955–1960 doživelo izreden razcvet.¹⁴⁶ Olga je to delo z veseljem sprejela, saj po vojni ni imela prijavljene obrti in s tem zagotovljenih rednih dohodkov. Hkrati s šiviljskim je potekal kuharski tečaj, ki ga je vodila Minka Matko. Olga je šiviljske tečaje na Polzeli vodila vsaj v letih 1957–1963, gotovo pa še kakšno leto kasneje.¹⁴⁷ Obenem je šiviljske tečaje za sekcije žen zadružnic vodila v Andražu, Braslovčah (vsaj 1958) in Šmartnem ob Paki (vsaj 1958 in 1959).¹⁴⁸ Z vodenjem šiviljskih tečajev bi gotovo nadaljevala tudi po letu 1965, vendar so ji to onemogočile osebene okoliščine. Ko se je družina Polanc preselila v lastno hišo v Parizljah in sta na Repnikovi domačiji ostali s sestro Marijo (»Mici«), Olga bolehe sestre ni mogla pustiti ves dan same. To obdobje je bilo zanjo težko, saj je morala skrbeti za oslabeledo sestro († 1971) in za manjše posestvo, obenem pa še šivati, da je kaj zaslužila. S prisluženim denarjem je preuredila notranjost Repnikove domačije in posodobila hišno infrastrukturo.

Po letu 1970 si je začela Olga urejati pokojnino. Ker ji uradnik na pokojninskem uradu ni hotel priznati obrti, ki jo je opravljala v Kraljevini SHS oz.

Kraljevini Jugoslaviji, kljub predhodni obljubi znanca funkcionarja, da ji bo napisal priporočilo za pridobitev t. i. dvojnih let (sodelovanje v NOB), protestno ni želela nadaljevati postopka, ko je izvedela, da je taisti uradnik »borčevsko« pokojnino arbitrarno uredil svoji sorodnici, ki ni sodelovala v NOB. Šele ko je bila vzpostavljena možnost starostnega zavarovanja kmetov (1972), je začela plačevati prispevke v pokojninsko blagajno.¹⁴⁹ Pokojnina, ki jo je prejela iz tega naslova, je bila do konca življenja zelo nizka.

Od zanimivejših dogodkov iz tega obdobja, ki so opisani v Spominih, omenimo izlet polzelskih faranov na avstrijsko Koroško v času t. i. napada na dvojezične krajevne table (Ortstafelsturm). Zaznamovalo ga je šovinistično obnašanje do romarjev ob ogledu cerkve pri Gospe Sveti (Maria Saal) s strani takratnega, Slovencem izrazito nenaklonjenega župnika Mucherja, ko je zaslišal slovensko govorico.¹⁵⁰ Zadnji dogodek, opisan v Spominih, je vlom v Repnikovo hišo leta 1973. Olga je po smrti sestre Marije večkrat prenočila pri Polančevih; tako tudi na noč vloma, za katerega je izvedela naslednji dan. Pri vlom, ki je bil raziskan, ni šlo za poskus protipravne pridobitve premoženjske koristi, temveč za blodnje domačina, ki je v vinjenem stanju zaradi zakonskih nesoglasij iskal ženo po različnih hišah na Polzeli, misleč, da se tam skriva pred njim. Primer se je pred sodiščem končal s poravnavo stroškov škode, ki je nastala pri vlom, vendar se jim je Olga odpovedala.¹⁵¹

Spominsko gradivo kot vir etnoloških podatkov

Precejšen del spominskega gradiva Olge Repnik predstavljajo zapisi, ki se nanašajo na nekdanjo ljudsko kulturo in gospodarstvo v širši okolici Polzele.¹⁵²

¹⁴³ V zapuščini poziv na zaslišanje v prostorih Krajevnega urada Polzela (zadeva: regulacija jarkov v k. o. Polzela), ki ga je izdala SRS/ Okrajni ljudski odbor Celje, št. 464-2/ 63-3/3, datum 24. 6. 1963. – V Spominih je opisana dvojna igra in prevare načrtovalcev omenjenega ukrepa.

¹⁴⁴ Prim. TZO in Vybihal, Kmetijstvo in zadružništvo na Polzeli, str. 173 sl.

¹⁴⁵ Gl. Podpečan, Šiviljski in kuharski tečaji na Polzeli, str. 46–48. Žene zadružnice s področja Poslovne zveze Žalec so imele prvo konferenco 20. novembra 1957. Vsa leta so za članice po temeljnih zadružnih organizacijah (TZO) organizirali razna predavanja in tečaje (Privošnik, Aktiv, str. 88).

¹⁴⁶ TZO in Vybihal, Kmetijstvo in zadružništvo na Polzeli, str. 173.

¹⁴⁷ V zapuščini so ohranjeni računi s specifikacijami delovnih ur sekcijam žen zadružnic oz. kmetijskim zadrugam za obdobje 1957–1963. – Tečaje na Polzeli so običajno pripravili v prostorih šole, v prostorih KZ (nekdanja Žiganova oz. Tirškova trgovina) ter v salonih gostiln Cizej in Čimperman (Podpečan, Šiviljski in kuharski, str. 48). Nekdanje tečajnice so Olgi ob 90-letnici priredile slovesnost v gostilni pri Cizeju (gl. *Novi tednik*, 18. 1. 1996, str. 14, »90 let Olge Repnik«).

¹⁴⁸ Gl. op. 147. Člani aktiva mladih zadružnikov v Šmartnem ob Paki so se leta 1958 udeležili traktorskega, dveh strojnih in šiviljsko prikrejevalnega tečaja (*Celjski tednik*, 9. 1. 1959, str. 2, »Mladi zadružniki iz Šmartnega ob Paki pobudniki napredka«).

¹⁴⁹ V zapuščini Odločba Skupščine Občine Žalec, s katero se zavezancu Repnik Olga določi prvi obrok prispevka za starostno zavarovanje kmetov. Številka odločbe: 191-7/72-4/7, datum: 12. 7. 1972.

¹⁵⁰ Wilhelm Mucher je bil v 60. in 70. letih 20. stoletja znan po nestrpnih izjavah in dopisih, s katerimi se je opredeljeval proti slovenski narodni skupnosti na avstrijskem Koroškem, ki jo je imel za krivično do nemške večine. Svoje teze je podkrepil v knjigi z naslovom *Die Sprache des Religionsunterrichtes in Südkärnten: Eine Entgegnung/ Cyrill und Method* (1968) (gl. Brezovnik, *Slovenci v zamejstvu*, str. 113–114, 119–120).

¹⁵¹ V zapuščini Sodba v imenu ljudstva K95/73. Občinsko sodišče v Žalcu dne 18. 5. 1973.

¹⁵² Poseben del Spominov s to tematiko je razdeljen na posamezna poglavja: praznovanja praznikov in vremenski pregovori; posebne družbene skupine (berači, Romi ipd.); odnos do Cerkev; nekdanja hrana in pijača; ljudsko zdravstvo; dninarstvo (»tavrharji«); hmeljarstvo; oblačilna kultura; peka kruha; pranje. V ta sklop sodita tudi poglavji, ki ju omenjamo na drugem mestu (Olgin spomini na sorodnike (predvsem v Šoštanju), spomini Olginih sester Angele in Katarine na delo pri različnih imenitnikih pred in med prvo svetovno vojno). Zapisi, ki se nanašajo na nekdanjo ljudsko kulturo in gospodarstvo, so pogosti tudi v drugih sklopih gradiva. – Olgin spomini na zimsko praznovanja in običaje so bili deloma že predstavljeni v strokovnem prispevku (gl. Podpečan, *Zimska praznovanja*, str. 36–37). Za primer nekdanjih pustnih šeg v

Udeleženke šiviljskega in kuharskega tečaja na Polzeli leta 1958. V prvi vrsti (sedi) peta z leve Pepca Korber (por. Jelen) (predsednica žen zadružnic KZ Polzela). Na njeni desni sedi Minka Matko (voditeljica kuharskega tečaja), na levi pa Olga Repnik (voditeljica šiviljskega tečaja). Na hrbtni strani fotografije napis »Repnik Olga tečaj l. 1958 1. 2. mes[ec]«.

Praznovanje 90-letnice voditeljice šiviljskih tečajev Olge Repnik (1996) v gostilni pri Cizeju na Polzeli. V ospredju (s šopkom) Olga Repnik, tretja z desne (ob torti) prva predsednica žen zadružnic KZ Polzela Pepca Jelen.

Zaradi obširnosti in vsebinske raznovrstnosti teh zapisov bomo v nadaljevanju opozorili zgolj na nekatere zanimivosti.

V Spominih, pa tudi znotraj drugih sklopov, je natančno opisana prvotna ureditev Repnikove domačije – hiše s pomožnimi gospodarskimi objekti v začetku 20. stoletja (razporeditev prostorov, hišna oprema, orodje ipd.).¹⁵³ V spominskem gradivu se pojavljajo tudi posamezni opisi zanimivejših starih hiš na Polzeli in v okolici, predvsem takšnih, ki danes niso več ohranjene. Na posebnem seznamu ter v samem gradivu so navedena nekdanja hišna in nekatera ledinska imena na širšem območju Polzele, ki so bila v uporabi v času Olgine mladosti. Podatki deloma pritrjujejo, deloma pomembno dopolnjujejo objavljene navedbe hišnih imen na območju današnje Občine Polzela.¹⁵⁴

V povezavi s preteklostjo Polzele z okolico izpostavljamo še spominske utrinke in anekdote o t. i. vaških posebnostih, pripadnikih specifičnih družbenih skupin ter nenavadnih posameznikih. V Olgini mladosti so bili takšni posebnosti denimo Repnikov sosed, čevljar Parfant (»Šoštarček«) ter njegova družba starih kvartopircev in pivcev (»šnopslarji«), ki so se zbirali v točilnici Katzove pekarnice na Gmajni; kajzar Vošnjak (»Vrbén«) iz Podvina, ki je po hišah prodajal češnje; gostač Apfel (»Mojzes«), ki je z družino stanoval v Brišnikovi (»Malíkovi«) bajti za izdelavo opeke (»cigovna«) itd. Iz zapisov je mogoče zaznati nekdanjo družbeno razslojenost, pa tudi izrazit Olgin čut za socialno pravičnost. Neredki so obsežnejši opisi nekaterih starejših domačinov. Osebnostni prikazi so običajno sestavljeni tako, da je v opis združenih več podatkov, s čimer daje predstavitev vtis zaključene celote. Za primer navajamo odlomek iz spominskega gradiva, ki opisuje taščo Olgine sestre Ane, Jožefo Kronovšek iz Pariželj.¹⁵⁵

Ta staro Kronovško sem jaz dobro poznala! Je bila Radiškova; to je tam za veliko cesto¹⁵⁶ proti Vranskem, je še zdaj tak velik marof,¹⁵⁷ hiša je bila pa bolj majhna. So bili sila imenitni in – to je sama pripovedovala – zdaj pa ne vem ali ona ali njena mati – je bila hčerka od enega francoskega oficirja, to še iz Napoleonovega čajta ven. Saj je bila že tedaj stara, ko sem bila jaz še mlada; je bila takih let kakor naš ate, če ne še starejša. Je bila pa grozno

Spodnji Savinjski dolini prim. Kuret, *Maske*, str. 258–261, za šege in običaje v povezavi s cerkvenim letom prim. Kuret, *Praznično leto Slovencev*.

¹⁵³ Prim. Hazler, *Stavbna dediščina*, str. 290–309.

¹⁵⁴ V publikaciji Marice Kotnik Šipec *Stara hišna imena na Polzeli*, v kateri avtorica predstavi stara hišna imena domačij na območju nekdanje KS Polzela, denimo manjka navedba hišnega imena »Cvirn« (gl. Kotnik Šipec, *Stara hišna imena*, str. 22–30). V Spominih je navedeno, da je bilo to hišno ime domačije s priimkom Kosmelj. Od »Cvirnov« so Repnikovi leta 1920 odkupili več kmetijskih parcel. Lokacija nekdanje domačije v starem delu Polzele (pod Komendo) in hišna številka 21 kažeta, da gre za eno od starejših domačij. Gl. tudi op. 30.

¹⁵⁵ Gl. tudi op. 30.

¹⁵⁶ Ljudsko poimenovanje glavne ceste Celje–Ljubljana.

¹⁵⁷ Gospodarsko poslopje (iz nem.).

pobožna, je bila na vseh novih mašah, kar jih je bilo tam okoli. Sva bili pa še zdaj (po drugi svetovni vojni, op. avt.) enkrat z Ano v Krieglachu, je pravila Angela o njej, da si je za vsako novo mašo šla – zdaj pa ne vem, ali v Graz ali na Dunaj – po nov faconetelj.¹⁵⁸ Ana se je tako smejala; to je najbrž Angela kar fantazirala, ker to že ne bo res. Je imela pa po celi hiši potem obešene tiste slike od novih maš. Pa strašno veliko je dala tudi na šolo, kakor [recimo] šuder¹⁵⁹ iz njene gmajne, pa vse zastonj; so pravili potem ljudje, da je bila v »zlato knjigo dobrotnikov šole« vpisana. Za grunt pa ni bila toliko, je hotela kar barantati, z vinom, pa tako; se ji ni najbolj obneslo. Nosila je pa zmerom tiste dolge kikle, čisto do tal; prav tako po stari modi je bila oblečena, tako da so žleht ljudje potem ven spravili, da je coprnica, ko ima take dolge kikle.¹⁶⁰

Med opisi pripadnikov specifičnih družbenih skupin najdemo berače (»péklarji«), ki so jih na Polzeli poznali pod vzdevki (»Enotačnik«,¹⁶¹ »Špulov Jože«, »Ta pijana Milica« ipd.), potujoče Rome z medvedom in opicami, romske glasbenike iz družine Roj, dalmatinske krošnjarje (»pičkurini«) in druge.¹⁶² Zanimivi so spominski zapisi, v katerih nastopajo različne nenavadne osebnosti iz obdobja med obema vojnama. Družba Polzelanov je denimo pri izletu na Uršljo goro na železniški postaji v Slovenj Gradcu srečala »puščavnika«, ki je samotarsko živel v soteski Hude luknje.¹⁶³ Na ljubljanskem velesejmu si je Olga z družbo ogledala »(debelo) Roziko«,¹⁶⁴ v gostilni Jelen na Polzeli pa nastop hipnotizerja (Svengali?).¹⁶⁵

¹⁵⁸ Po Pleteršniku »facanetelj« = ruta (gl. Pleteršnik, *Slovensko-nemški slovar I*, str. 197).

¹⁵⁹ Po *Slovarju slovenskega knjižnega jezika (SSKJ)* »šoder« = drobno kamenje za nasipavanje, betoniranje; gramoz (gl. SSKJ IV, str. 1091).

¹⁶⁰ V Spodnji Savinjski dolini je bilo razširjeno ljudsko verovanje, po katerem imajo čarovnice oblečene dolga krila, s katerimi pobirajo roso (gl. Podpečan, *Tedi ni blo tek ko dôns*, str. 70, št. 77).

¹⁶¹ Spominski utrinek na berača »Enotačnika« je v intervjuju navedla tudi pesnica Neža Maurer, rojena leta 1930 v Podvinu pri Polzeli (gl. Prosenč, *Neža Maurer*, 2014). Olga pripoved o beračih na Polzeli je objavljena tudi v zbirki ljudskih pripovedi iz Spodnje Savinjske doline (gl. Podpečan, *Tedi ni blo tek ko dôns*, str. 183, št. 304).

¹⁶² Za berače v ljudskem izročilu Spodnje Savinjske doline gl. Podpečan, *Tedi ni blo tek ko dôns*, str. 183–191, št. 304–321; za potujoče Rome prav tam, str. 192–196, št. 324–331, za (dalmatinske) krošnjarje prav tam, str. 196–203, št. 332–343.

¹⁶³ Valentin Podstenšek iz okolice Slovenj Gradca je po domnevno nesrečnem razpletu ljubezenske zgodbe leta 1935 začel s puščavniškim življenjem in si nadel ime »Eremit«. Nekaj let je prebival v soteski Hude luknje v Mislinjski dolini, kjer si je pred vhomom v jamo Huda luknja postavil kapelo in pririle verske shode. Ljudje so mu pripisovali nadnaravno moč. V samozaložbi je izdal knjigo *Puščavnikovi verzi* (1935) (Djura Jelenko, Puščavnik Eremit, str. 7–8, sl.).

¹⁶⁴ Münchenčanka Anna Schmidt, znana pod imeni »Dicke Rosi/Rosl«, »(Debela) Rozika«, je bila artistka, ki je razkazovala svoje telo za denar. Do smrti leta 1931 je z agentom potovala po Evropi in predstavljala svojo izjemno težo 270 kg (*GAMS* → *SIBA*, 2017, sl.). Gl. tudi *Slovenski narod*, 27. 9. 1927, str. 1. »Iz pestre ljubljanske kronike: Smola debele Roze«.

¹⁶⁵ Mariborčan Leo Škerbinc z umetniškim imenom »Svengali« je med obema svetovnima vojnama po Sloveniji nastopal kot

V spominskem gradivu sta omenjena tudi zloglasna razbojnika, ki sta v različnih obdobjih delovala v zahodnem in južnem delu slovenske Štajerske. Mati Frančiška je Olgi pripovedovala o Francu Guzaju,¹⁶⁶ v Olgini mladosti pa je tudi Polzelo z okolico strahoval Alojzij Grebenšek.¹⁶⁷

Omembe znanih osebnosti in lokalnih zgodovinskih dogodkov

V spominskem gradivu Olge Repnik so v povezavi z raznimi dogodki omenjene številne znane osebnosti iz Polzele oz. celotne Spodnje Savinjske doline, pa tudi iz Celja, Šoštanja, Velenja, Ljubljane in drugod. Zaradi lažjega pregleda jih v nadaljevanju navajamo znotraj širših poklicnih oz. interesnih skupin. Pri nekaterih osebnostih posebej omenjamo njihovo povezavo z Olgo oz. družino Repnik.

Lavantinski škof Mihael Napotnik¹⁶⁸ je Olgo birmal v Braslovčah. V povezavi z drugimi birmami sta omenjena ljubljanski nadškof Anton Vovk¹⁶⁹ in mariborski škof Maksimilijan Držečnik.¹⁷⁰ Na različnih mestih so omenjeni vsi polzelski župniki¹⁷¹

iluzionist, telepat in hipnotizer (gl. *Jugoslavija*, 22. 9. 1922, str. 3, »Ljubljana: Telepat Svengali«; *Nova doba*, 27. 3. 1933, str. 3, »Kino: Elitni kino Union«).

¹⁶⁶ Izobčenec in razbojnik (imenovan tudi Guzej) je bil doma iz okolice Šentjurja. V drugi polovici 19. stoletja je bil znan po tem, da je ropal bogate in plen razdeljeval revnim. Septembra 1880 so ga po izdaji obkolili in ustrelili žandarji. O njem se je ohranilo bogato ljudsko izročilo (Golec, Tolovaj: Franc Guzaj, str. 1–2). O Guzaju v ljudskem izročilu Spodnje Savinjske doline gl. Podpečan, *Tedi ni blo tek ko dóns*, str. 218–223, št. 372–381.

¹⁶⁷ Grebenškovo aretacijo in zasliševanje avgusta 1939 opisuje sočasno časopisje (gl. *Jutro*, 12. 8. 1939, str. 2, »Tolovaj Grebenšek in njegovi zločini«; *Slovenec*, 12. 8. 1939, str. 2, »Grebenšek opisuje svoje življenje«; *Slovenec*, 13. 8. 1939, str. 2, »Strašno priznanje Grebenška«; *Slovenski gospodar*, 16. 8. 1939, str. 7–8, »Razkritje velikih zločinov: Aretacija v planinski koči«). O Grebenšku v ljudskem izročilu Spodnje Savinjske doline gl. Podpečan, *Tedi ni blo tek ko dóns*, str. 228–230, št. 385–387.

¹⁶⁸ Teolog, teološki pisatelj in zgodovinar. Leta 1881 je postal profesor cerkvene zgodovine in cerkvenega prava, leta 1883 pa še filozofije na mariborskem bogoslovju. Leta 1889 je bil imenovan za lavantinskega škofa, kar je ostal do smrti leta 1922 (*Enciklopedija Slovenije* 7, str. 286–287; *Nekrologij*, str. 23). Polzelo je obiskal večkrat. Avtor hrani knjigo z naslovom *Kartuzijanskega brata Filipa Marijino življenje* (1904). V knjigi, ki je bila nekdanj last kn. šk. župnega urada Polzela (žig), je posvetilo »V spomin posvečevanja/ velikega zvona na Gori Oljki/ dne 25. avgusta 1907 - / od Prezviščenega Milostljivega/ Knezoškofa Mihaela«.

¹⁶⁹ Leta 1946 je postal ljubljanski pomožni škof, leta 1959 rezidenčni in leta 1961 ljubljanski nadškof (*Enciklopedija Slovenije* 14, str. 365).

¹⁷⁰ Leta 1946 je postal mariborski pomožni škof, leta 1949 apostolski administrator, leta 1960 pa rezidenčni škof v Mariboru. Pred nastopom škofovske funkcije je bil profesor na mariborski bogoslovni šoli in na Teološki fakulteti v Ljubljani (*Enciklopedija Slovenije* 2, str. 393; *Nekrologij*, str. 30).

¹⁷¹ Josip Atteneder (župnik na Polzeli 1897–1913); Ivan Jodl (1913–1935); Andrej Pirc (1935–1963); Adolf Volasko (1963–1973); Ferdinand Videnšek (1973–1990) (*Župnija sv. Marjeta Polzela* → *Zgodovina* → *Kronika*, 2017).

in kaplani v 20. stoletju (od začetka do 70. let) ter upokojeni duhovniki, ki so stanovali v t. i. kaplaniji.¹⁷² Med slednjimi so posebno številni spominski utrinjki v povezavi z upokojenim duhovnikom Francem Hierschetom (»Penzionist«) in njegovimi sorodniki, ki so na stara leta prav tako stanovali na Polzeli: bratom, upokojenim mornariškim in okrožnim zdravnikom Konstantinom, njegovo soprogo Antonijo ter sestro Theklo Schöbl, vdovo dvornega svétnika.¹⁷³ Od Polzelanov, ki so v obdobju med obema vojnama izbrali duhovni poklic, so poleg Franca Kača omenjeni še duhovnik Alojzij Verbnjak¹⁷⁴ ter redovnici, sestri s. Hortenzija (Zofija) in s. Stanislava (Ivanka) Jelen.¹⁷⁵ Od drugih spodnjesavinjskih duhovnikov so poimensko navedeni braslovška dekana Filip Jakob Bohinc¹⁷⁶ in Jakob Hribernik,¹⁷⁷ upokojeni duhovnik pomočnik Albin Slavec (»Slavček«)¹⁷⁸ in preboldski kaplan Drago Pepelnjak;¹⁷⁹ od celjskih duhovnikov iz obdobja med obema vojnama opat Peter Jurak¹⁸⁰

¹⁷² Stavbo med obema (starima) šolskima poslopjema v središču Polzele je leta 1901 postavil polzelski trgovec Žigan, in sicer za nastanitev upokojenih duhovnikov. Po drugi svetovni vojni je bila stavba nacionalizirana. Do leta 2008 je bila v njej pošta (Podpečan, *Od kaplanije*, str. 32).

¹⁷³ Intelektualci iz družine češkega rodu, ki so živeli v različnih krajih na območju današnje Slovenije, so se odločili, da bodo stara leta preživeli na Polzeli, kjer so tudi pokopani. Zdravnik Konstantin Hiersche je s soprogo stanoval na gradu Komenda, Thekla Schöbl pa z bratom duhovnikom Francem v kaplaniji (Podpečan, *Od kaplanije*, str. 32–34 (gl. tudi tam navedeno literaturo)). Osmrtnica za Konstantina Hierscheta (s poimensko navedbo žalujočih sorodnikov) je objavljena v *Slovencu* (24. 9. 1923, str. 4). V zapuščini Olge Repnik tiskana osmrtnica in spominska podobica, izdana ob smrti Thekle Schöbl († 1942). Upokojeni duhovnik Franc Hiersche se je na Polzelo preselil leta 1919, kjer je leta 1954 umrl kot biseromašnik (Ambrožič, *Hišni kaplani*, str. 391; *Nekrologij*, str. 13).

¹⁷⁴ Novo mašo je imel na Polzeli leta 1938 (gl. *Slovenski gospodar*, 6. 7. 1938, str. 3, »Novice: Osebnosti: Letošnji novomašniki lavantinske škofije«). Služboval je v Zagrebu. Umrl je leta 1983 in je pokopan na Polzeli (*Župnija sv. Marjeta Polzela* → *Dubovni poklici*, 2017).

¹⁷⁵ Hčerki posestnika Jelena iz Založ, ki je bil v letih 1908–1920 župan takratne Občine Polzela (gl. Vrečer, *Savinjska dolina*, str. 132). Leta 1924 je bil imenovan za častnega občana iste občine (Novak, *Polzela – občina*, str. 131, sl.). Ivanka Jelen (s. Stanislava) je leta 1934 kot šolska sestra odšla v Argentino. Diplomirala je iz matematike in biologije ter nato več kot 40 let poučevala v Formosi, kjer je vodila zavod za izobraževanje kadra na pedagoškem področju (Novak, *Iz naših so izšli domov*, str. 285).

¹⁷⁶ Župnik in dekan v Braslovčah med letoma 1875 in 1890, ko je odšel v Maribor, kjer je do leta 1904 deloval kot stolni kanonik. Kot upokojenec je živel v Braslovčah, kjer je umrl leta 1912 (Kralj, *Braslovče*, str. 116).

¹⁷⁷ Župnik in dekan v Braslovčah od leta 1902 do smrti 1920. Častni kanonik lavantinske škofije (Kralj, *Braslovče*, str. 116).

¹⁷⁸ Kaplan v pokoju; zlatomašnik. Umrl leta 1959 v Braslovčah (*Nekrologij*, str. 20).

¹⁷⁹ Umrl kot kaplan v Št. Pavlu pri Preboldu 1. januarja 1938 (*Nekrologij*, str. 5). Olga v Spominih navaja, da je naredil samomor.

¹⁸⁰ Leta 1921 je sprejel službo mestnega vikarja v Celju in po smrti opata Ogradija še isto leto postal provizor, tri leta kasneje pa celjski opat (K[ovačič], *Rajnim sodelavcem*, str. 138; Orožen, *Zgodovina Celja in okolice*, str. 441–442, sl.; *Nekrologij*, str. 61).

ter kapucina p. Hilarij Perpar¹⁸¹ in p. Linus Prah.¹⁸² V družbi bogoslovca in kasneje kaplana Franca Kača je Olga spoznala številne takratne mariborske bogoslovce in mlajše duhovnike. Med njimi posebej izstopa šaljivi Martin Uranjek.¹⁸³

Pogoste so omembe zdravnikov. Poleg prvega polzelskega zdravnika Vida Červinka je v Spominih na več mestih omenjen njegov naslednik in prav tako Repnikov sosed Pavel Voušek.¹⁸⁴ Deloma zaradi svojega poklica, deloma v zvezi z drugimi dogodki se v Spominih pojavljajo tudi zdravniki iz širše okolice, denimo žalska zdravnika Rihard Bergmann¹⁸⁵ in Ado Ločniškar,¹⁸⁶ šoštanjski zdravnik Hans Lichtenegger¹⁸⁷ ter številni celjski zdravniki (Maksim Sevšek, Franc Steinfelser,¹⁸⁸ Jože Flajs¹⁸⁹ idr.). Gizela Ferlež (por. Polanc) je bila pred in med drugo sve-

točno vojno zaposlena kot zobotehnica v ordinaciji celjskega zobozdravnika Riharda Klobučarja, kamor so hodili popravljat zobe tudi Repnikovi.¹⁹⁰

Zanimivi so spominski utrinki, v katerih nastopajo lastniki dvorcev in gradov na širšem območju Polzele od začetka 20. stoletja do konca druge svetovne vojne. Najpogosteje so omenjeni lastniki dvorca Šenek na Polzeli: grofica vdova Frančiška pl. Pongratz, njena hči Marija Felicitas (»Muka«) in zet Manfred pl. Pacht-Reyhofen (»grof«) ter vnukinja Marija (»Mimi« oz. »kontesa«).¹⁹¹ Grofici »Muki« je Olga šivala obleke. Med imenitnejšimi podnajemniki v gradu Komenda je omenjen svak grofice Frančiške pl. Pongratz, upokojeni feldmaršal poročnik Johann pl. Cvitkovič (»Ekselenc«).¹⁹² Učitelj Polanc je v obdobju med obema vojnama zasebno poučeval otroke družine Parin, lastnikov dvorca Novi Klošter.¹⁹³ Parinovicim je tudi pomagal pri ilegalni spremembi dokumentov za izselitev v Svico, kamor so se umaknili tik pred začetkom nemške okupacije (družina je bila judovskega rodu).¹⁹⁴ Od lastnikov gradov oz. dvorcev v širši okolici Polzele so v Spominih omenjeni tudi baron Edmund pl. Knobloch¹⁹⁵ (dvorec Ruhethal), Karl pl. Haupt¹⁹⁶ (dvorec Štrovsenek), veleposestnik in upokojeni konjeniški stotnik Hugo Bien pl. Guldenau¹⁹⁷ ter njegova sinova

¹⁸¹ V celjski kapucinski samostan je za pridigarja prišel oktobra 1913 (gl. *Slovenski gospodar*, 2. 10. 1913, str. 2, »Razne novice: Osebna vest«). V istem samostanu je umrl leta 1936 (*Slovenski gospodar*, 27. 5. 1936, str. 2, »Novice: Osebne vesti: Smrt kapucinskega duhovnika«; *Nekrologij*, str. 71).

¹⁸² V celjski kapucinski samostan je za provinciala prišel leta 1924 (gl. *Slovenski gospodar*, 25. 9. 1924, str. 4, »Tedenske novice: Duhovniške vesti«). V istem samostanu je umrl leta 1940 (*Nekrologij*, str. 71).

¹⁸³ Rojen leta 1906 na Gornji Ponikvi (nova maša leta 1932), umrl kot župni upravitelj v Stranichah leta 1965 (*Nekrologij*, str. 52).

¹⁸⁴ Leta 1935 se je na Polzelo preselil kot naslednik (banovinski zdravnik) zdravnika Červinka, od katerega je tudi odkupil hišo z ordinacijo. Med drugo svetovno vojno je od leta 1944 deloval kot partizanski zdravnik v Gornji Savinjski dolini. Leta 1958 je prevzel vodenje novoustanovljenega zdravstvenega doma na Polzeli (*Novi tednik*, 17. 12. 1969, str. 3, sl., »Dr. Voušek Pavle«; Podpečan, »Spomini me vlečejo«, str. 38–39).

¹⁸⁵ Po smrti očeta, zdravnika Mihaela Bergmanna, od 1911 do smrti 1926 zdravnik v Žalcu. Udeleževal se je pri raznih društvih, predvsem pri gasilcih in Sokolu. Leta 1911 je bil izvoljen za načelnika Zveze slovenskih požarnih bramb na Spodnjem Štajerskem (*Gasilec*, 18. 6. 1926, str. 1–2, sl., »Dr. Rihard Bergmann«).

¹⁸⁶ Zdravnik v Žalcu med obema vojnama in po drugi svetovni vojni. Udeleževal se je pri raznih društvih, predvsem pri športni sekciji žalske podružnice Sokola, kjer je imel tudi vodstvene funkcije (predsednik in podpredsednik Sportnega kluba (SK) Žalec) (gl. *Nova doba*, 31. 3. 1939, str. 5, »Žalec: Občni zbor SK Žalec«). Po vojni je bil prvi predsednik Rdečega križa v Žalcu (*Savinjski občan*, 12. 12. 1984, str. 16, »Da ne pozabimo: Ob jubileju rdečega križa«).

¹⁸⁷ V Šoštanj je prišel leta 1875 in tu deloval do svoje smrti leta 1929 (*Hudales, Šoštanjka kronika*, str. 194). Olga je zdravnika večkrat srečala, ko je bila z materjo na obisku pri teti in krstni botri Antoniji Sternad (roj. Acman), ki je bila mestna babica. A. Sternad (Strnad) je omenjena med preizkušeni babicami v dopisu okrajnega glavarstva v Slovenj Gradcu, ki govori o prepovedi prisotnosti neizprašanih babic pri porodih. Prepis dopisa je objavljen v časopisu *Pravica* (16. 7. 1925, str. 2–3, »Društvo diplomiranih babic: Nadvse važno«).

¹⁸⁸ Po prvi svetovni vojni je prevzel vodenje bolnice v Radgoni (Bad Radkersburg), po priključitvi Radgone k Avstriji pa je prišel v Celje, kjer je bil leta 1920 imenovan za šefa kirurškega oddelka bolnišnice. Oddelek je vodil med obema vojnama ter ponovno po drugi svetovni vojni do upokojitve leta 1948 (N. N., Primarij Dr. Franc Steinfelser, str. 422–423; Orožen, *Zgodovina Celja in okolice*, str. 569, sl.).

¹⁸⁹ Leta 1935 je postal primarij v celjski bolnici (Orožen, *Zgodovina Celja in okolice*, str. 571, 583, sl.).

¹⁹⁰ Gl. op. 122. Reklamni oglas »Rihard Klobučar / zobni atelje / Gosp.[oska] ul.[ica] 27 / Celje« je objavljen v časopisu *Naprej* (3. 5. 1923, str. 4).

¹⁹¹ Družina Pongratz je imela od leta 1869 v lasti polzelska gradova Šenek in Komenda (*Vrečer, Savinjska dolina*, str. 29). V dvorcu Šenek so prebivali člani družine, v gradu Komenda pa so oddajali stanovanja imenitnejšim strankam. Po drugi svetovni vojni je bila posest nacionalizirana; grof in grofica Pacht-Reyhofen sta bila izgnana v Avstrijo, njuna hči pa se je po poroki preselila v ZDA (Podpečan, *Družina Pongratz*, str. 25–28 (gl. tudi tam navedeno literaturo)).

¹⁹² Med letoma 1901 in 1906 komandant vojaške šole (Kommandant der Kriegsschule) na Dunaju, upokojen leta 1909 (*Broucek, Ein General*, str. 229, op. 306). Pokopan je na Polzeli, kjer je v spominskem parku na pokopališču (nekdanje zasebno pokopališče družine Pongratz) ohranjen njegov nagrobnik (Podpečan, *Družina Pongratz*, str. 25).

¹⁹³ Družina Parin je imela dvorec Novi Klošter v lasti od leta 1901, v njem pa je prebivala do začetka druge svetovne vojne. Sin zadnjega lastnika je bil znameniti zdravnik psihoanalitik, raziskovalec in pisatelj Paul Parin (1916–2009). Njegovi romansirani spomini na mladostno obdobje v Novem Kloštru (pod močnim vplivom literarne fantazije) so v slovenskem jeziku izšli pod naslovom *Zanesljiva znamenja spreminjanja* (1989) (Podpečan, *Dvorec Novi Klošter*, str. 31–32 (gl. tudi tam navedeno literaturo)).

¹⁹⁴ Prav tam, str. 32.

¹⁹⁵ Med letoma 1897 in 1910 (?) lastnik dvorca (Novi) Žovnek oz. Ruhethal v Podvrhu pri Braslovčah (*Vrečer, Savinjska dolina*, str. 36).

¹⁹⁶ Od leta 1869 do smrti 1915 lastnik dvorca Štrovsenek v Šmatevžu. Pospesoval je kmetijstvo (eden od začetnikov savinjskega hmeljarstva) in konjerejo (*Vrečer, Savinjska dolina*, str. 55). Pokopan je v družinskem mavzoleju v obliki piramide na pokopališču na Gomilskem (EŠD 10446). O Hauptu v ljudskem izročilu Spodnje Savinjske doline gl. Podpečan, *Tedi ni blo tek ko dôns*, str. 150, št. 251.

¹⁹⁷ Družina Bien je v dvorcu v Rakovljah živila od prve polovice 19. stoletja (Kralj, *Braslovče*, str. 181).

Herbert¹⁹⁸ in Walter. Na več mestih je omenjen nekdanji sošed iz Gmajne, lesni trgovec in kasnejši lastnik dvorca Štrovsenek Ivan (»Žani«) Čmak, ki je tragično končal med drugo svetovno vojno.¹⁹⁹

Olga v Spominih omenja in opisuje še celo vrsto drugih imenitnikov iz Spodnje Savinjske doline, Celja, Saleške doline in od drugod. Nekatere je (s) poznala osebno, spominjala pa se je tudi številnih dogodkov in anekdot v povezavi z znanimi osebnostmi, o katerih so ji pripovedovali sorodniki in znanci. Med imenitnejšimi Savinjčani z začetka 20. stoletja naj posebej omenimo zadnjega cesarsko-kraljevega poštarja na Polzeli, trgovca Julija Žigana,²⁰⁰ ter poslanca deželnega zbora v Gradcu in posestnika v Zgornjih Grušovljah Alojzija Terglava (p. d. »Čepurjev«).²⁰¹ Od polzelskih tovarnarjev smo že omenili Edvarda Lauterbacha in Williama Prymma (oba tovarna meril) ter Siegfrieda Wildija in Karla Kurko (oba tovarna strojil).

V posebnem poglavju so navedeni spomini, ki sta jih Olgi pripovedovali sestri Angela in Katarina (»Kati«), ki sta bili pred in deloma še med prvo svetovno vojno zaposleni kot kuharici pri raznih imenitnikih na širšem ozemlju habsburške monarhije. Posebej omenjamo družini ljubljanskega tiskarja in tovarnarja Bamberga²⁰² ter celjskega lekarnarja Ma-

ksa Rauscherja,²⁰³ ki ga je Olga osebno spoznala. Rauscher, s katerim je oče Repnik med prvo svetovno vojno belo moko menjaval za sladkor, je Repniku priskrbel zdravila, ko je ta zbolel za antraksom.

Med polzelskimi rojaki, ki so poklicno delovali izven Polzele, naj omenimo nekaj osebnosti, ki so zaradi svojega dela pomembne tudi izven lokalnega okolja, sicer pa so bile vrstniki, sošolci in prijatelji Olginih starejših bratov in sester: zgodovinar Gregor Čremošnik,²⁰⁴ zdravnik rentgenolog Alojz Kunst²⁰⁵ in njegov brat, pisec učbenikov Viljem (»Vilko«) Kunst.²⁰⁶ Pogosto sta omenjena tudi savinjska rojaka iz okolice Braslovč: ladijski gradbeni strokovnjak, inženir Ivan Rojnik²⁰⁷ ter socialni delavec ter pobudnik in organizator zadrug Alojz Kronovšek,²⁰⁸ Olgin svak. Od znanih osebnosti, povezanih s Krieglachom, je na več mestih omenjen avstrijski pisatelj Peter Rosegger.²⁰⁹

Med zanimivejšimi dogodki iz obdobja med obema vojnama, ki so se zgodili na širšem območju Polzele, smo nekatere že omenili pri opisu Olgine življenjske poti. Navajamo še nekatere dogodke: arheološko izkopavanje tabora II. italške legije v Ločici

¹⁹⁸ Leta 1941 ga je nemška okupacijska oblast postavila na položaj župana takratne Občine Braslovče, vendar je še istega leta odstopil (Kralj, *Braslovče*, str. 180–181).

¹⁹⁹ V obdobju med obema vojnama lastnik dvorca s pripadajočo žago (Vrečer, *Savinjska dolina*, str. 55). Skupaj z ženo so ga ob napadu na двореc ugrabili pripadniki Štajerskega partizanskega bataljona, žago pa požgali. Zakonca Čmak so pripeljali na Čreto in ju tam likvidirali, čemur je naslednji dan (26. 10. 1941) sledil vojaški spopad z nemško enoto, t. i. prva frontalna partizanska bitka z nemškim okupatorjem na slovenskem Štajerskem (Terčak, *Med Mrzlico in Dobrovljami*, str. 88–97; Mikola, *Revolucionarno nasilje*, str. 44–46). Usodo zakoncev Čmak je pisatelj Tone Svetina opisal v kratkem romanu *Črna srna* (1991).

²⁰⁰ Eden od začetnikov in spodbujevalcev savinjskega hmeljarstva ter pogodbeni koncesionar za pošto na Polzeli, ki je bila do leta 1918 v prostorih njegove trgovine. Med letoma 1899 in 1903 je bil župan takratne Občine Polzela (Podpečan, *Od kaplanije*, str. 32 (gl. tudi tam navedeno literaturo); Podpečan, *Nekaj spominov*, str. 40 (gl. tudi tam navedeno literaturo)).

²⁰¹ Za poslanca je bil izvoljen na dopolnilnih deželnozbornskih volitvah januarja 1908, in sicer kot kandidat Slovenske kmečke zveze (*Slovenec*, 24. 1. 1908, str. 1, »Volivno gibanje: Zmaga na Štajerskem!«). O kandidaturi gl. tudi *Slovenski gospodar* (16. 1. 1908, str. 1, »Volilci celjskega, vranskega, gornjegrajskega, šmarskega, konjskega in laškega sodnega okraja«) in *Domovina* (8. 1. 1908, str. 2, »Slovenske novice: Štajersko: Iz Polzele«). O poslančevih predlogih gl. *Slovenski gospodar* (7. 10. 1909, str. 1, »Deželni zbor«). Nekrolog v časopisu *Amerikanski Slovenec* (11. 5. 1928, str. 1, »Iz Jugoslavije: Smrtna kosa«).

²⁰² Ottomar Bamberg je bil med letoma 1869 in 1919 vodja tiskarne in knjigarne Ig. v. Kleinmayr & F. Bamberg v Ljubljani. S kakovostnimi izdelki je vplival na razvoj slovenske knjižne kulture (*Enciklopedija Slovenije* 1, str. 181). Leta 1886 je z Antonom in Carlom Luckmannom prevzel tovarno kleja na ljubljanskem polju (Šmartinska cesta), ki je pripadala podjetju L. C. Luckmann (Holz, *Zgodovina družine Luckmann*, str. 293).

²⁰³ Celjski lekarnar, ki je leta 1897 (ali 1898) kupil glavno mestno lekarno Pri orlu (Adler-Apotheke) in jo moderniziral. Lekarno je vodil do leta 1919, ko jo je prodal (Orožen, *Zgodovina Celja in okolice*, str. 581; Počivavšek, *Tradition*, str. 246). Ukvarjal se je tudi s politiko; bil je mestni odbornik in med prvo svetovno vojno (do leta 1916) mestni podžupan (Orožen, *Celje*, str. 67; Orožen, *Zgodovina Celja in okolice*, str. 26).

²⁰⁴ Rojen v Ločici ob Savinji leta 1890. Pred drugo svetovno vojno je bil izvoljen za izrednega in nato rednega profesorja za občo zgodovino srednjega veka in pomožne zgodovinske vede na Filozofski fakulteti v Skopju. Leta 1946 se je vrnil v Slovenijo, kjer je kot redni profesor prevzel katedro za zgodovino južnih Slovanov. Posvetil se je predvsem zgodovini Srbije, Bosne in še posebej Dubrovnika. Umril je leta 1958 (*Enciklopedija Slovenije* 2, str. 145; Orožen, *Pomembnejše*, str. 422; Novak, *Iz naših so izšli domov*, str. 285). Za Olgine spomine na mladost prof. Čremošnika gl. Podpečan, *Tedi ni blo tek ko dôns*, str. 160–161, št. 268.

²⁰⁵ Rojen na Polzeli leta 1890. Začetnik rentgenologije in radiologije na Slovenskem. Leta 1923 je postal primarij, v Ljubljani je organiziral rentgenski oddelek. Bil je prvi predstojnik Rentgenskega inštituta za Slovenijo in Istro v Ljubljani (po 1945 Inštitut za rentgenologijo). Umril je leta 1970 (*Enciklopedija Slovenije* 6, str. 75; Novak, *Iz naših so izšli domov*, str. 285).

²⁰⁶ Rojen na Polzeli leta 1904. Končal je učiteljske ter najprej služboval kot učitelj v Sloveniji in na Hrvaškem, kasneje pa je postal direktor tovarne učil v Zagrebu. Sodeloval je pri sestavi učbenikov za osnovno šolo. Umril je leta 1973 (Novak, *Iz naših so izšli domov*, str. 286).

²⁰⁷ Rojen v Podvrhu pri Braslovčah leta 1899, umrl leta 1974 (*Krajevni leksikon*, str. 517).

²⁰⁸ Rojen v Parižljah pri Braslovčah leta 1894, umrl leta 1971 (*Krajevni leksikon*, str. 512). Bil je borec za severno mejo v letih 1918–1919 (gl. *Spominski zbornik*, str. 216).

²⁰⁹ Rojen leta 1843 v okolici Krieglacha (Alpl) in umrl leta 1918 v Krieglachu, kjer je tudi pokopan. V svojih delih je v narečno obarvanem književnem jeziku opisoval predvsem pokrajino in ljudi svoje ožje domovine ter njene običaje. Priljubljeni so njegovi avtobiografski spisi (*Svetovna književnost*, str. 377–378).

ob Savinji,²¹⁰ požar na Gori Oljki,²¹¹ rušenje mostu čez Savinjo s strani vojske Kraljevine Jugoslavije ob aprilski vojni in njegova kasnejša izgradnja²¹² ipd.

Sklep

Spominsko gradivo Olge Repnik ponuja obširen vpogled v zgodovinske, družbene, socialne, gospodarske in kulturne podrobnosti življenja na Polzeli v prvi polovici 20. stoletja. Ker sorodnih spominskih zapisov v tolikšnem vsebinskem obsegu in časovnem razponu z območja Polzele ne poznamo, je omenjeno gradivo nenadomestljiv vir za poznavanje preteklosti Polzele z okolico. Še več: zaradi vpetosti v širše družbeno in prostorsko dogajanje je vsaj za del zapisov mogoče trditi, da zaradi izpovednosti predstavljenih informacij presegajo lokalni pomen. Te informacije ne le pomembno dopolnjujejo dosedanja spoznanja različnih ved o preteklosti Polzele z okolico, temveč predstavljajo prvoosebni pogled na številne dogodke in procese, ki so bili do sedaj le deloma (ali pa sploh še niso bili) raziskani. V nekaterih primerih je gradivo edini neposredno izpovedni vir. Kot primer naj omenimo nemško-slovenska trenja na Polzeli v začetku 20. stoletja ter pouk na Schulvereinovi šoli in polzelski ljudski šoli med prvo svetovno vojno; v večji meri pa to velja za dogajanje na Polzeli med prvo svetovno vojno, za društveno in kulturno dejavnost med obema vojnama ter ne nazadnje za delovno okolje takratne Občine Polzela (Heilenstein) med letoma 1943 in 1945. Vrednost zapisov se je deloma že oz. se bo še pokazala pri študijah, ki bodo obravnavale vsebinsko problematiko, zajeto v spominskem gradivu. Že po prvem kritičnem ovrednotenju zapisov pa lahko z gotovostjo trdimo, da spominskega gradiva Olge Repnik pri vsakršni bodoči kompleksnejši obravnavi življenja na Polzeli v prvi polovici 20. stoletja ne bo mogoče spregledati.

VIRI IN LITERATURA

- 110 let gasilstva na območju Občine Polzela (ur. Ivan Kotnik et al.). Polzela: PGD; Ločica ob Savinji: PGD; Andraž nad Polzelo: PGD, 2014.
- Adressbuch von Österreich für Industrie, Handel, Gewerbe und Landwirtschaft. 12. Ausgabe.* Wien: Herold, 1938.
- Ambrožič, Matjaž: Hišni kaplani – sacelani – v graščini Tuštanj in Lichtenbergovi beneficiati na Vrhpoljah pri Moravčah. *Kronika*, 57, 2009

²¹⁰ Arheološke raziskave je izvajal dr. Franc Lorger v letih 1916–1917 in nato še tik po končani vojni (Kolšek, Najstarejša zgodovina Polzele, str. 11).

²¹¹ Požar je izbruhnil zaradi nepredvidnega kresovanja v noči s 4. na 5. julij 1932 (Podpečan, Požar, str. 31–32 (gl. tudi tam navedeno literaturo)).

²¹² Gl. npr. Natek, Geografske značilnosti, str. 42 sl.

(Iz zgodovine gradu Tuštanj pri Moravčah), str. 383–394.

- Brezovnik, Branko: *Slovenci v zamejstvu in Rimskokatoliška cerkev*. Celje: Celjska Mohorjeva družba, 2014.
- Broucek, Peter: *Ein General im Zwielicht: die Erinnerungen Edmund Glaises von Horstenau. Band 1: K. u. K. Generalstabsoffizier und Historiker* (zbirka Veröffentlichungen der Kommission für neuere Geschichte Österreichs, Band 67): Wien – Köln – Graz: Böhlau Verlag, 1980.
- Cesar, Emil et al.: *Kajuh: pesnik vseh letnih časov: spominska monografija ob 50. obletnici smrti Karla Destovnika – Kajuba*. Velenje: Kulturni center Ivana Napotnika, 1994.
- Curk, Jože: *Topografsko gradivo 2, Sakralni spomeniki na območju občine Žalec*. Celje: Zavod za spomeniško varstvo, 1967.
- Djura Jelenko, Saša: Puščavnik Eremit – Valentin Podstenšek. *Naša občina: glasilo Občine Mislinja*, 3. 10. 2012, str. 7–8.
- Enciklopedija Slovenije* (16 zv.) (glavni ur. Marjan Javornik). Ljubljana: Mladinska knjiga, 1987–2002.
- Ferenc, Tone: Nemška okupacija Celja in okolice. *Iz zgodovine Celja 1941–1945* (zbirka Osevi preteklosti, št. 4). Celje: Muzej novejšje zgodovine, 2004, str. 5–81.
- Fuld, James J.: *The Book of World-Famous Music: Classical, Popular, and Folk* (Fifth Edition, Revised and Enlarged). New York: Dover Publications, 2000.
- Glušič, Pavlina: Nekatero pomembnejše letnice v razvoju in organiziranju zadrugištva v Savinjski dolini. *40 let kmetijskega zadrugištva v Savinjski dolini* (ur. Vili Vybihal). Žalec: Kmetijska zadruga Savinjska dolina, 1987, str. 8–16.
- Golec, Januš: Tolovaj: Franc Guzaj. *Božična priloga Slovenskemu gospodarju* št. 53, 20. 12. 1923, str. 1–2.
- Hace, Matevž: *Tretji zvezek komisarjevih zapiskov*. Ljubljana: Borec, 1976.
- Hazler, Vito: Stavbna dediščina v okviru kmečkih domačij. *Polzela* (zbrala Stanko Novak in Vili Vybihal). Žalec: Kulturna skupnost občine, 1984, str. 290–309.
- Holz, Eva: Zgodovina družine Luckmann. *Kronika*, 37, 1989, str. 290–301.
- Hudales, Jože: Šoštanjnska kronika. *Prispevki k zgodovini Šaleške doline: zbornik* (ur. Tone Ravnikar) (zbirka Šaleški razgledi, št. 2). Titovo Velenje F: Kulturni center Ivan Napotnik, 1989, str. 170–204.
- Koledar Družbe sv. Mohorja za leto 1904*. Celovec: Družba sv. Mohorja.
- Koledar Družbe sv. Mohorja za leto 1905*. Celovec: Družba sv. Mohorja.
- Koledar Družbe sv. Mohorja za leto 1906*. Celovec: Družba sv. Mohorja.

- Koledar Družbe sv. Mohorja za leto 1913*. Celovec: Družba sv. Mohorja.
- Koledar Družbe sv. Mohorja za leto 1914*. Celovec: Družba sv. Mohorja.
- Koledar Družbe sv. Mohorja za leto 1915*. Celovec: Družba sv. Mohorja.
- Koledar Družbe sv. Mohorja za navadno leto 1902*. Celovec: Družba sv. Mohorja.
- Kolšek, Vera: Najstarejša zgodovina Polzele. *Polzela* (zbrala Stanko Novak in Vili Vybihal). Žalec: Kulturna skupnost občine, 1984, str. 9–23.
- Komac, Klemen: *Hitlerjeva vizija enotne nemške države kot vojaške velesile*. Diplomsko delo, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede. Ljubljana: [K. Komac], 2016.
- Kotnik Šipec, Marica: *Stara hišna imena na Polzeli*. Polzela: samozaložba, 2004.
- K.[ovačič], P.[eter]: Rajnim sodelavcem Mohorjeve družbe: Celjski opat Peter Jurak. *Koledar družbe sv. Mohorja 1945*, str. 138.
- Krajevni leksikon Slovenije: repertorij z uradnimi, topografskimi, zemljepisnimi, zgodovinskimi, kulturnimi, gospodarskimi in turističnimi podatki vseh krajev Slovenije: Knjiga 3: Svet med Savinjskimi Alpami in Sotlo* (s sodelovanjem Franceta Planine pripravil in ur. Roman Savnik). Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1976.
- Kralj, Franc: *Braslovče: pregled življenja in dela v trgu in okolici*. Braslovče: Krajevna skupnost, 1990.
- Kranjc, Marijan F.: *Slovenska vojaška inteligenca*. Grosuplje: Grafis Trade, 2005.
- Kregar, Tone: Okupacijsko nasilje na Celjskem. *Iz zgodovine Celja 1941–1945* (zbirka Odsevi preteklosti, št. 4). Celje: Muzej novejšje zgodovine, 2004, str. 137–163.
- Kuret, Niko: *Maske slovenskih pokrajin*. Ljubljana: Cankarjeva založba: Znanstveno raziskovalni center ŠAZU, 1984.
- Kuret, Niko: *Praznično leto Slovencev: starosvetne šege in navade od pomladi do zime*. Ljubljana: Družina, 1989.
- Lajh, Emil: Utrinki iz delavskega gibanja na Polzeli med obema vojnama. *Polzela* (zbrala Stanko Novak in Vili Vybihal). Žalec: Kulturna skupnost občine, 1984, str. 83–86.
- Lužar, Fortunat et al.: *Stalež šolstva in učiteljstva v Sloveniji (ljubljanska in mariborska oblast)*. Ljubljana: Oblastna zaloga šolskih knjig, 1928.
- Marovt, Marinka: Osnovna šola Polzela od začetka do današnjih dni. *Polzela* (zbrala Stanko Novak in Vili Vybihal). Žalec: Kulturna skupnost občine, 1984, str. 247–263.
- Marovt, Mišo: Delovanje telesnovzgojnega društva Partizan Polzela. *Polzela* (zbrala Stanko Novak in Vili Vybihal). Žalec: Kulturna skupnost občine, 1984, str. 216–218.
- Maurer, Neža: *Zveza mora ostati*. Ljubljana: Borec, 1967.
- Mierzejewski, Alfred C.: *History of the German Public Pension System: Continuity amid Change*. Lanham: Lexington Books, 2016.
- Miklavc, Vlado: Ob 90-letnici Savinjskega Sokola. *Savinjski zbornik III*. Žalec: Temeljna kulturna skupnost, 1974, str. 444–455.
- Mikola, Milko: *Celje v plamenih revolucije: revolucionarno nasilje v Celju v prvih povojnih letih*. Celje; Ljubljana: Celjska Mohorjeva družba: Društvo Mohorjeva družba, 2015.
- Mikola, Milko: *Revolucionarno nasilje na Štajerskem: 1941–1945*. Celje: Celjska Mohorjeva družba: Društvo Mohorjeva družba; Ljubljana: Inštitut Karantanija, 2014.
- N. N.: Primarij Dr. Franc Steinfelser. *Celjski zbornik*, letnik 6, št. 1. Celje: Kulturna skupnost občine, 1961, str. 422–423.
- Natek, Milan: Geografske značilnosti Polzele in njenega zaledja. *Polzela* (zbrala Stanko Novak in Vili Vybihal). Žalec: Kulturna skupnost občine, 1984, str. 38–80.
- Nekrologij svetnih in redovnih duhovnikov mariborske škofije od 1. januarja 1930 do 1. januarja 1980* (sestavil Jože Smej). Maribor: Škofjski ordinariat, 1980.
- Novak, Stanko: 85 let kulturno-prosvetne dejavnosti na Polzeli. *Polzela* (zbrala Stanko Novak in Vili Vybihal). Žalec: Kulturna skupnost občine, 1984, str. 267–282.
- Novak, Stanko: Iz naših so izšli domov ... *Polzela* (zbrala Stanko Novak in Vili Vybihal). Žalec: Kulturna skupnost občine, 1984, str. 284–287.
- Novak, Stanko: Polzela – občina. *Polzela* (zbrala Stanko Novak in Vili Vybihal). Žalec: Kulturna skupnost občine, 1984, str. 131–132.
- Novak, Stanko: Sokol in Orel. *Polzela* (zbrala Stanko Novak in Vili Vybihal). Žalec: Kulturna skupnost občine, 1984, str. 215–216.
- Novak, Stanko: Spomenik padlim v I. svetovni vojni. *Polzela* (zbrala Stanko Novak in Vili Vybihal). Žalec: Kulturna skupnost občine, 1984, str. 81–82.
- Orožen, Janko: Celje med svetovno vojno. *Kronika slovenskih mest*, 3, 1936, str. 65–69.
- Orožen, Janko: Gmajne na področju Srednje Savinje in njenih pritokov. *Celjski zbornik*, letnik 2, št. 1, 1957, Celje: Kulturna skupnost občine.
- Orožen, Janko: Kratka zgodovina rudarstva in industrije v Spodnji Savinjski dolini. *Savinjski zbornik I*. Žalec: Občinska kulturna skupnost, odbor za tisk in založništvo, 1959, str. 213–230.
- Orožen, Janko: Pohištena industrija »Garant«. *Polzela* (zbrala Stanko Novak in Vili Vybihal). Žalec: Kulturna skupnost občine, 1984, str. 161–170.
- Orožen, Janko: »Polzela«, tovarna nogavic. *Polzela* (zbrala Stanko Novak in Vili Vybihal). Žalec: Kulturna skupnost občine, 1984, str. 150–154.
- Orožen, Janko: Pomembnejše savinjske kulturne osebnosti. *Savinjski zbornik II*. Žalec: Pripravljal-

- ni odbor za proslavo dvajsetletnice osvoboditve in proglasitve trga Žalec za mesto, 1965, str. 416–429.
- Orožen, Janko: Preteklost Savinjske doline od davnih do današnjih dni. *Savinjski zbornik II*. Žalec: Pripravljalni odbor za proslavo dvajsetletnice osvoboditve in proglasitve trga Žalec za mesto, 1965, str. 322–415.
- Orožen, Janko: *Zgodovina Celja in okolice. II. del. (1849–1945)*. Celjski zbornik, posebna izdaja, Celje: Kulturna skupnost, 1973.
- Orožen, Janko: *Zgodovina obrti v Celju in severovzhodni Sloveniji*. Celje: Agens, 1971.
- Palme mučeništvov: ubiti in pomorjeni slovenski duhovniki, redovniki in bogoslovci in nekateri verni laiki* (zbrali in ur. Anton Pust, Zdravko Reven in Božidar Slapšak). Celje: Mohorjeva družba, 1995.
- Pangerl, Viljem: Župnija Selnica – v mariborski škofiji. *Selnica ob Dravi: zbornik ob 900-letnici kraja* (ur. odbor Bernard Rajh et al.). Selnica ob Dravi: Krajevna skupnost, 1993, str. 92–112.
- Pleteršnik, Maks: *Slovensko-nemški slovar* (reproducirani ponatis). Ljubljana: Cankarjeva založba, 1974.
- Počivavšek, Marija: Tradition of the Pharmacies of Celje (Tradicija ljekarništva u Celju). *Acta medico-historica Adriatica* 7, 2009, str. 237–252.
- Podpečan, Blaž: Družina Pongratz: zadnji lastniki polzelskih gradov in njihova nadaljnja usoda. *Polzelan*, 2, 2014, št. 7, str. 25–28.
- Podpečan, Blaž: Duhovnik Franc Kač, tragična žrtev druge svetovne vojne. *Polzelan*, 3, 2015, št. 5, str. 30–31.
- Podpečan, Blaž: Dvorec Novi Klošter in družina Parin. *Polzelan*, 3, 2015, št. 10, str. 31–32.
- Podpečan, Blaž: Ljudska šola na Polzeli pred sto leti. *Polzelan*, 3, 2015, št. 6, str. 31–32.
- Podpečan, Blaž: Nastanek in razvoj pokopališča na Polzeli. *Polzelan*, 3, 2015, št. 11, str. 34–35.
- Podpečan, Blaž: Nekaj spominov na polzelsko pošto v preteklosti. *Polzelan*, 5, 2017, št. 1, str. 40–42.
- Podpečan, Blaž: Od kaplanije, vrtca in pošte do pekarne. *Polzelan*, 3, 2015, št. 1, str. 32–34.
- Podpečan, Blaž: Požar na Gori Oljki leta 1932. *Polzelan*, 3, 2015, št. 4, str. 31–32.
- Podpečan, Blaž: Privatna nemška šola na Polzeli. *Polzelan*, 3, 2015, št. 3, str. 31–32.
- Podpečan, Blaž: Prva svetovna vojna: pogled iz zaledja. *Polzelan*, 4, 2016, št. 8–9, str. 48–50.
- Podpečan, Blaž: Relikvije sv. Teodorja: med zgodovino in legendo. *Polzelan*, 4, 2016, št. 6, str. 42–44.
- Podpečan, Blaž: Spomin na 100-letnico začetka prve svetovne vojne: vojaki bratje Repnik s Polzele. *Polzelan*, 2, 2014, št. 10, str. 31–32.
- Podpečan, Blaž: »Spomini me vlečejo nazaj, v otroštvo ...«: intervju z mag. Petrom Vouškom, dr. med. *Polzelan*, 4, 2016, št. 2, str. 38–39.
- Podpečan, Blaž: Šiviljski in kuharski tečaji na Polzeli. *Polzelan*, 5, 2017, št. 5, str. 46–48.
- Podpečan, Blaž: *Tedi ni blo tek ko dôns: folklorne pripovedi iz Spodnje Savinjske doline*. Celje: Društvo Mohorjeva družba: Celjska Mohorjeva družba, 2007.
- Podpečan, Blaž: Vid Červinka, dr. med.: prvi zdravnik na Polzeli. *Polzelan*, 2, 2014, št. 11, str. 32–33.
- Podpečan, Blaž: Zimska praznovanja pred 100 leti. *Polzelan*, 3, 2015, št. 12, str. 36–37.
- Privošnik, Zvonka: Aktiv mladih združnikov. *40 let kmetijskega združništva v Savinjski dolini* (ur. Vili Vybihal). Žalec: Kmetijska zadruga Savinjska dolina, 1987, str. 87–88.
- Rihter, Andreja: Zgodovina narodnoosvobodilne borbe na Polzeli. *Polzela* (zbrala Stanko Novak in Vili Vybihal). Žalec: Kulturna skupnost občine, 1984, str. 87–115.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika I–IV* (ur. Anton Bajec et al.). Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1980–1991.
- Slovenska književnost* (ur. Janko Kos in Ksenija Dolinar) (zbirka Leksikoni Cankarjeve založbe, Književnost, 1). Ljubljana: Cankarjeva založba, 1982.
- Spominski almanah slovenskih strokovnih pisateljev, publicistov in projektantov*. Ljubljana: Nova strokovna založba, 1940/1941.
- Spominski zbornik ob 60-letnici bojev za severno slovensko mejo 1918–1919* (ur. Janko Kuster). 1979. Maribor: Klub koroških Slovencev: Sklad Prežihovega Voranca; Ljubljana: Zveza prostovoljcev – borcev za severno slovensko mejo 1918–1919.
- Svetovna književnost* (sestavila in ur. Ksenija Dolinar) (zbirka Leksikoni Cankarjeve založbe, Književnost, 3). Ljubljana: Cankarjeva založba, 1984.
- Švajncer, Janez: Celjski polk (ob 70-letnici nastanka slovenske vojske leta 1918). *Kronika* 36, 1988, str. 40–48.
- Terčak, Stane: *Med Mrzlico in Dobrovljami* (ur. in z dokumenti opremil Stane Terčak). Celje: [s. n.], 1955.
- TZO in Vybihal, Vili: Kmetijstvo in združništvo na Polzeli. *Polzela* (zbrala Stanko Novak in Vili Vybihal). Žalec: Kulturna skupnost občine, 1984, str. 171–185.
- Vovko, Andrej: *Odborniki in članstvo podružnic Družbe sv. Cirila in Metoda 1885–1918* (zbirka Življenja in dela: biografske in bibliografske študije, št. 2). Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2004.
- Vrečer, Rajko: *Savinjska dolina: s posebnim ozirom na splošno, krajevno in upravno zgodovino v besedi in sliki*. Žalec: samozaložba, 1930.
- Vybihal, Vili: Iz župnijske kronike. *Polzela* (zbrala Stanko Novak in Vili Vybihal). Žalec: Kulturna skupnost občine, 1984, str. 351–354.
- Zdolsek, Angela: Partizanske bolnišnice na Štajerskem. *Obzornik zdravstvene nege*, 9, 1975, št. 1, str. 28–34.

Ževart, Milan: Svobodna partizanska ozemlja na slovenskem Štajerskem v času narodnoosvobodilnega boja. *Časopis za zgodovino in narodopisje*, 59 (nova vrsta 24), 1988, str. 167–199.

ČASOPISI

Amerikanski Slovenec, 1926, 1928.
Bogoljub, 1921.
Celjski tednik, 1959.
Deutsche Wacht, 1910.
Die Südmärk (Deutsche Wacht), 1911.
Gledališki list, 1922–23.
Ilustrirani Slovenec, 1925.
Jugoslavija, 1922.
Jugoslovan, 1931.
Jutro, 1939.
Domovina, 1904, 1907, 1908.
Gasilec, 1926.
Katoliški glas, 1949.
Marburger Zeitung, 1943.
Naprej, 1923.
Narodni list, 1910, 1912.
Nova doba, 1933, 1939.
Novi tednik, 1969, 1996, 1997.
Pravica, 1925.
Savinjski občan, 1984.
Slovenec, 1908, 1939.
Slovenski čebelar, 1898.
Slovenski gospodar, 1904, 1906, 1908, 1909, 1913, 1923, 1924, 1928, 1930, 1934, 1935, 1936, 1938, 1939.
Slovenski narod, 1927.
Štajerc, 1906, 1911.
Učiteljski tovariš, 1933.

SPLETNI VIRI

GAMS: Geisteswissenschaftliches Asset Management System → SIBA: A Visual Approach to Explore Everyday Life in Turkish and Yugoslav Cities, 1920s and 1930s → *'Fat Rozika', sitting*.
<http://gams.uni-graz.at/o:siba.4007>
 (dostop 20. 5. 2017).

Gombárová, Katarína: *História obce Mojtín (1364–1950)*, 2003.
http://www.obecmojtin.sk/download_file_f.php?id=410522
 (dostop 20. 5. 2017).

Prosenc, Mojca: *Neža Maurer: »Nikoli ni prepozno za ljubezen«*. MMC RTV SLO, Moja generacija, 22. 7. 2014. Zidani Most.
<http://www.rtvsllo.si/moja-generacija/neza-maurer-nikoli-ni-prepozno-za-ljubezen/342459>
 (dostop 20. 5. 2017).

Republika Slovenija: Ministrstvo za kulturo: Register nepremične kulturne dediščine.
<http://rkd.situla.org/>
 (dostop 20. 5. 2017).

Sistory: Zgodovina Slovenije → Smrtne žrtve druge svetovne vojne
<http://www.sistory.si/zrtve>
 (dostop 20. 5. 2017).

Župnija sv. Marjeta Polzela → Zgodovina → Kronika → Kronološki pregled
http://zupnija-polzela.rkc.si/upload/ZGODOVINA/kronologija_ex.htm
 (dostop 20. 5. 2017).

Župnija sv. Marjeta Polzela → Zgodovina → Dubovni poklici
<http://zupnija-polzela.rkc.si/index.php?menu=1&id=24>
 (dostop 20. 5. 2017).

S U M M A R Y

Memorial materials of Olga Repnik as a source for the history of Polzela and its surroundings in the first half of the twentieth century

In the period 1992–1999, the author of the contribution recorded the memoirs and many other memorial fragments of Olga Repnik (1906–2000) from Polzela. While some data from the materials have partly already been used as a frame for writing a number of scholarly articles, the paper at hand introduces the first critical evaluation of the materials as a whole. Primary focus is on the three thematic clusters: the developments in Polzela and its surroundings (the first half of the twentieth century) as reflected in the life and work of Olga Repnik; memorial materials as a source for ethnological data; and references to known personalities and local historical events. The materials provide an insight into the historical, social, societal, economic and cultural details of life in Polzela during the first half of the twentieth century in the broadest possible sense. Being the only memorial records of such a substantial and temporal scope from the area of Polzela known so far, the presented materials of Olga Repnik constitute at once an original and irreplaceable source for the history of Polzela and its surroundings. Moreover, since they also deal with the developments in a wider regional

context, the materials sometimes have implications beyond local significance.

Even though Olga Repnik was a seamstress with no higher official education, her writings reveal an intelligent and sophisticated personality, well versed, even in her old age, in conveying complex information from the past. Her style of writings is marked by an exquisite feeling for objectivity of presentation. Most data contained in the materials were easily

corroborated with contemporary and other printed sources as well as findings of different scientific disciplines. Serving as a supplementary source to the materials are extensive archives of documents and photographs, roughly covering the period of one hundred years (1880–1980). The memorial materials of Olga Repnik will provide an indispensable source for any kind of complex study of the life in Polzela during the first half of the twentieth century.